Problemi sjevernog Jadrana 8 (2003), str. 29-63

UDK 316:272-786-87.74(497.571Svetvičent)"16"
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 28. 02. 2001.
Prihvaćeno za tisak: 04. 11. 2003.

BIČEVALAČKI OBIČAJI U KAŠTELU SVETVINČENAT NAKON USKOČKOG RATA 1615.-1617.

(Prilog promišljanju socijalno-religioznih pokreta u Istri tijekom XVII. stoljeća)

Alojz Štoković
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
Područna jedinica u Puli

Sažetak

Premda se situacija na istarskom poluotoku iz raznih razloga iskazuje kriznom već više stoljeća, za uskočki se "Uskočki rat" 1615.-1617. može reći da je "kruna svih nesreća". Na temeljitoj provjeri našli su se svi segmenti istarskoga društva, uključujući sve duhovne i materijalne aspekte kao i razine. Socijalni odnosi, civilni i crkveni ustroj, gospodarska struktura, moralne vrijednosti itd. Sve to prolazi kroz duboku krizu iz koje se pokušava naći izlaza. Svetvinčentska flagelantska inicijativa, u Grimanijevoj istarskoj gospoštiji, predstavlja samo jedan od simboličnih pokušaja u iznalaženju izlaza iz višegodišnjeg beznađa.

Godine 1619., dana 10. lipnja, kroz preustrojenu bratovštinu Sv. Roka i Sv. Sebastijana, instaliran je specifičan projekt duhovno-socijalnog angažmana. Na poticaj crkvenih vlasti i uz potporu civilnih, vjerojatno i same obitelji Grimani, kroz bratovštinski oblik aktivnosti uveden je u javni život kaštela Svetvinčenat bičevalački običaj. Bio je to izravan i radikalan odgovor na postojeće stanje, sličan onome u XIII. ili XIV. stoljeću u Europi. Iako regule ove laičke udruge od svojih članova zahtjevaju gotovo asketski način života i intenzivni socijalni angažman, ubrzo se priključilo 75 ljudi. U gospoštiji koju neprestano pritišće nedostatak ljudstva, koje jedva da doseže brojku 500, i to u najboljem slučaju, ovo je nevjerojatan broj ljudi. Još više od toga govori činjenica da su njeni aktivni članovi kapetan u kaštelu Franjo Corellio, kancelar Ivan Jakov Comia i nadžupnik Dominik Bertino. Njihova nazočnost u udruzi garantirala je i konačni uspjeh cijelom projektu. Vidjeti zajedno običnog smrtnika i upravitelja gospoštije, njegove najbliže suradnike, župnika i druge, obučene u kostrijet i bosonoge kako u noćnim procesijama zanosno zazivaju božju pomoć, uistinu je bilo impresivno. Bila je to zadovoljština Svevišnjemu za sve ljudske grijehe i nakana da se izmoli njegova milost za sve ljude u kaštelu, te da se zlo otjera što dalje. Nažalost u takvoj revnosti katkad nije bilo moguće kontrolirati kolektivne psihoze. Miješale su se iluzije i stvarnost, frustracije i bolesti, stra-

hovi i zebnje. U tim okolnostima je 25. veljače 1632. "coram publice", na trgu, spaljena Marija Radislović, tragična stanovnica Svetvinčenta, izdomnica iz Zadra koja je tjerana nesrećom, umjesto "obećane zemlje" u Istri doživjela jezivu smrt. Izgorjela je u ognju kao vještica, kao simbol svih zala, ali i kao trajni spomen na jedno sumorno vrijeme istarske prošlosti.

Uvodne pripomene

U prilogu se raspravlja o nekim "zakašnjelim" društvenim pojavama u Istri. Iznenadna pojava flagelantskih običaja u Grimanijevom kaštelu Svetvinčenat, neposredno iza "Uskočkog rata" početkom XVII. stoljeća daje naslutiti kako se tu događaju neuobičajene pojave. Bratovština Sv. Roka iz istog mjesta je dozvolom crkvene i civilne vlasti 1619. godine preuređena u flagelantsku odnosno bičevalačku. Takve su udruge u povijesti Europe, posebice od XII.-XV. st. bile poznate po ekstremno radikalnom načinu iskazivanja svojih socijalno-religioznih ideja. Često neshvaćene i zabranjivane, izazivale su istovremeno divljenje, čuđenje ali i zgražanje. Usprkos radikalnom programu, ovoj bratovštini u Svetvinčentu uspijeva u vrlo kratko vrijeme pristupiti čak 75 članova. Kad se ima na umu da je to skoro 1/5 ukupne populacije u svetvinčentskoj gospoštiji te da se među njenim običnim članovima nalazi i kapetan kaštela Franjo Corellio, kancelar Ivan Jakov Comija te nadžupnik Dominik Bertino, onda pojava bičevalačkih običaja zaslužuje nešto ozbiljnijih osvrt. Premda se radi o relativno malom uzorku, ipak nam i takav otkriva svu dramatiku predratnih i poslijeratnih prilika, dubinu duhovne i materijalne krize, složeni proces repopulacije, udomljavanja, akulturacije, osobne i kolektivne frustracije i mnoga druga pitanja, ne samo u slučaju kaštela Svetvinčenat već i na prostoru cijelog Istarskog poluotoka.

UVOD

Odmah po završetku tzv. "Uskočkog rata" mirom u Madridu 1618. godine,[1] vjerojatno kao njegova uzgredna posljedica, zbila se na jugu istarskog poluotoka zanimljiva društvena pojava. Neuobičajeno a moglo bi se čak reći i nenadano, premda zasigurno ne i spontano, došlo je do oživljavanja bičevalačkog odnosno flagelantskog običaja. Mjesto gdje se to zbilo je kaštel Svetvinčenat, dok je prikladni ustrojbeni oblik pronađen kroz rad preuređene bratovštine Sv. Roka. S obzirom na složenost ukupnih povijesnih prilika u Istri, kao i na objektivnu činjenicu kako svi segmenti te prošlosti još do danas nisu potpuno istraženi i poznati, usprkos zavidnim rezultatima hrvatske i talijanske historiografije, teško bi za sada bilo sa sigurnošću utvrditi da li se kod ovog konkretnog primjera radi o

[1] Uskočki rat, krvavi ratni obračun između Venecije i Austrije na području istarskog poluotoka od 1615. do mira u Madridu 26. rujna 1617. godine. O razmjerima ovog oružanog obračuna i njegovim tragičnim posljedicama Usp.; Miroslav Bertoša, Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće), str. 304.-413; Pula 1995.

jednoj potpuno novoj socijalnoj duhovno-religioznoj pojavnosti. Naime, mogla bi to također biti i obnova nečega što se nekoć zbivalo a tijekom se vremena poradi nepoznatih razloga ugasilo. Takvu pretpostavku tek treba potkrijepiti odgovarajućim povijesnim vrelima koja su nažalost kod nas vrlo oskudna. Također, valja kazati kako teškoću pri promišljanju ove problematike predstavlja i činjenica da u nas nema cjelovitijih historiografskih radova kao ni relevantne literature koja bi nas nešto podrobnije upućivala na fenomen flagelantskih običaja na istarskom poluotoku. Taj se nedostatak donekle može i razumjeti ako se ima u vidu i činjenicu da su istraživači suočeni s nedostatkom konkretnije arhivske građe. To je ujedno i temeljni razlog zbog kojega će se u ovom prilogu neki zaključci donositi hipotetički. Za sada ne treba isključiti mogućnost obje pretpostavke, to jest da se radi o jednom potpuno novom socijalno-religioznom fenomenu ili pak njegovoj obnovi poslije dužeg vremena.

Oživljavanje ovog zanimljivog vida javnoga izričaja početkom XVII. stoljeća, za koga se može utvrditi da se u ostaloj Europi nakon njegova "zlatnog doba " od XIII.-XV. stoljeća, uglavnom potpuno ugasio, vezuje se uz istarsku gospoštiju mletačke obitelji Grimani, kaštel Svetvinčenat. Bičevalački odnosno flagelantski običaji, nazvani tako po biču koji su sljedbenici u praksi rabili, postali su u tom stoljeću sastavnim dijelom svetvinčentske poslijeratne stvarnosti. Mjesto je smješteno na južnom dijelu istarskog poluotoka, dvadesetak kilometara sjevero-zapadno od Pule i isto toliko od Pazina. Zbog povoljnog i relativno zanimljivog zemljopisnog smještaja kroz više je stoljeća imalo vrlo značajnu stratešku funkciju. Posebice se to može kazati iza 1420. godine kada se kao utvrda državnog razgraničenju našla neposredno uz granicu koja je dijelila istarski poluotok na mletački odnosno austrijski dio.[2] U vrijeme te pojave ona se nalazila u posjedu mletačke obitelji Grimani. Međutim, treba odmah kazati, bez obzira na njeno vojno-sigurnosno značenje, da gospoštija ne obuhvaća veliku površinu niti je ona gusto napučena ljudstvom. Radi se o relativno uskom prostoru na kojemu osim samog kaštela ima još svega desetak naselja napučenih hrvatskim odnosno talijanskim življem u samom kaštelu.[3] Sukladno tomu, moglo bi se pretpostaviti kako spomenuti događaj, koji se tu zbio dvadesetih godina XVII. stoljeća, ima samo usko lokalno obilježje. Međutim, čini se upravo obrnuto. Dovoljan je samo letimičan uvid u relevantnu arhivsku građu nakon čega se vrlo lako može utvrditi idejnu osnovicu, strukturu promicatelja ove zanimljive aktivnosti, pismenih pravila koja određuju međusobne odnose itd. Budući da će u daljnjem tijeku priloga ta

[2] Područje komuna se prostire približno na površini od 17 kvadratnih milja. Veoma je plodan žitaricama i vinima. Može se godišnje ubrati oko 800 spuda vina te 6 do 7 tisuća mletačkih stara. Uz to postoji velika količina malih i velikih životinja. Usp. Giacomo Filippo Tommasini, De` Commentarj storici-geografici della provincia dell` Istria, u: Archeografo Triestino, vol. IV. Trst 1837., str. 431.

[3] Sam kaštel je u XVII. st. vjerojatno bio naseljen u najvećem broju romanskim ili romaniziranim obiteljima dok je okolica sva bila hrvatska, neprestano popunjavana novim doseljenicima iz hrvatskih krajeva " ... vien tutto abitato da genti slave, venuti abitar qui dalle montagne di Morlacchia per l` incursion dei Turchi... " Ukupni broj stanovnika ove gospoštine ne prelazi više od 500 duša. Usp. Giacomo Tommasini, De Commentarj, n. dj. str. 429. C. de Franceschi, L`Istria note storiche, Poreč 1879., str. 336.

pitanja biti podrobnije razjašnjena, za sada valja kazati kako se ova ideja u Svetvinčentu sasvim sigurno nije pojavila spontano a još je manja vjerojatnost da joj je tu izvorište. Ova je flagelantska inicijativa u svojoj temeljnoj namjeri zapravo vrlo precizna poruka njena neposredna tvorca, ponajprije crkvene vlasti a da bi potom u konačnici bila ostvarena u dogovoru sa civilnom. Čini se kako su prostor i ljudi ovdje poslužili kao prikladni medij. Ona je poslana iz ovog kaštela i preko dijela njezinih žitelja, svima pojedincima ali i skupinama koje su na bilo koji način bile uključene u društvena i gospodarska previranja, kako ona što bijahu aktualna ranijih stoljeća a čije se posljedice još uvijek osjećaju, tako i ona kojih su upravo izravni sudionici. Iako je ovaj događaj kao poruka prvenstveno bio namijenjen Istri, sasvim je sigurno da je imao odjeka i drugdje na katoličkom zapadu, posebice austrijskim zemljama.

S obzirom na zauzetost katoličke crkve oko provođenja tridentinskih reformi, i mnogih izvješća koja su stizala u Rim, vjerojatno je prvotni cilj autora ove zamisli bio pokušaj da se u Istri zaustavi širenje protestantskih ideja. Ako bi te pretpostavke bile točne, onda je taj plan trebao biti realiziran barem dvadesetak godina prije. Naime, upravo "Uskočki rat" u prošlosti istarskog poluotoka predstavlja izvjesnu razdjelnicu, vremensku granicu nakon koje ovdje postupno posustaju promicatelji Lutherove nauke. Tako se i neka načela i zadaće što ih reguliraju pravila glede krivovjeraca, a koje su možda trebale imati središnje mjesto u flagelantskoj aktivnosti kao nekada davno, odjednom iskazuju suvišnima. Ako je dakle kao neposredni povod osnivanju otpalo prvotno pitanje borbe za pravovjernost, postavlja se pitanje koji su drugi neposredni povodi na to utjecali. Koje su to, osim poznatih ratnih i poratnih okolnosti, utjecale da se za ovu misiju odabere upravo kaštel Svetvinčenat? Usporedba sa sličnim razlozima koji su odredili ovakva događanja u Europi, posebice u razdoblju od XI.-XV. stoljeća, nije uvijek moguća. Premda je fenomen duhovnih previranja u europskoj historiografiji odavno privukao pozornost, čak je dostatno istražen i objašnjen, posebice u onom dijelu koji se tiče crkvene povijesti,[4] međutim za bilo kakvu usporedbu ovaj fenomen u Istri tek treba podrobnije istražiti i proučiti.

Flagelantski pokreti – jedan od odgovora na duhovnu i materijalnu krizu europskog zapada u periodu od XII. do XV. stoljeća

Nema sumnje da ovakav način javnog iskaza zavrjeđuje znatno dublji i temeljitiji pristup od onoga što ga omogućuje ovaj prilog. Flagelantstvo kao dio općih duhovno-socijalnih gibanja utemeljeno je u samoj srži složenih događanja u Europi u razdoblju razvijenog srednjeg vijeka. Iz literature je poznato da ovakav vid ponašanja ima u kršćanskom svijetu, kako na istoku tako i na zapadu, začetke još u vremenu antike. Što više, svojim simbolizmom izravno zadire u židovsku i rimsku povijesno-pravnu tradiciju koja

[4] Sintetizirani prikaz i bibliografiju usporedi u : Hubert Jedin, Velika povijest Crkve, Zagreb 1993., passim

je potom prenijeta u kršćanstvo. Tu je zapravo i dobila konačni, potpuno izmijenjeni smisao. Treba odmah istaknuti da se duhovno uporište i osnovni unutrašnji poticaj svakom pojedincu ili pak zajednici u to vrijeme događa ponajprije u sferi teološkog poimanja svijeta. Naime, Svevišnjemu, dobrom Stvoritelju svega svijeta treba zbog ljudskih grijeha stalno davati zadovoljštinu jer su upravo grijesi temeljni uzrok svih nesreća kroz koje čovječanstvo prolazi. To je obveza svih ljudi, bez obzira na to jesu li grijesi počinjeni na kolektivnoj ili pak individualnoj razini. Iz takvog poimanja onda proizlazi uvjerenje kako u "povijesti ljudskog spasenja" nitko nije izostavljen. Svaki pojedinac u tom sveopćem božjem planu ima određenu i vrlo važnu zadaću koja se bez njegova doprinosa neće moći ostvariti. Preuzevši na sebe ovako odgovornu ovozemaljsku misiju, sljedbenici bičevalačke prakse su ponajprije nastojali impresionirati sami sebe a potom i ostale ljude. Pritom se čini da je primarni cilj promicatelja u početku javnog nastupanja bio upravo usmjeren prema težnji da se pokret omasovi a potom i u želji da kod ljudi izazove što upečatljivije emocionalne dojmove. Tom cilju bila je prilagođena duhovna priprava ali i izvanjski izgled.

Može se reći da su se flagelanti u tom segmentu javnog djelovanja savršeno uklopili u opću sliku ondašnjeg društva. Naime, sve su aktivnosti izvodili "coram publice", dakle otvoreno pred općinstvom, na javnim mjestima. Omiljeni oblik takvog djelovanja bile su im pokorničke procesije koje su organizirali prema prigodama, mnogo puta kroz godinu, u nekim mjesecima čak više dana uzastopce. Kroz njih su molitvama, zazivima i prikladnim liturgijskim pjesmama Bogu iskazivali zadovoljštinu za grijehe čovječanstva. Dojmovi su posebno bili impresivni kada su se procesije održavale noću, uz upaljene svijeće, kada su se sudionici odjeveni u pokorničke odore bičevali do krvi po razgolićenu tijelu. Ima li ijednog čovjeka koji bi na takve mistične prizore mogao ostati ravnodušan, pa bio on aktivni sudionik ili pak samo promatrač? S obzirom na intenzitet i brzinu širenje takvih ideja među najšire slojeve kršćanske populacije, posebno na području sjeverne Italije i Francuske, moglo bi se u XIII. stoljeću o tom fenomenu već govoriti kao opće europskom pokretu. Važno je istaknuti da Europa u to vrijeme prolazi kroz fazu ubrzanog demografskog oporavka i da u to vrijeme već broji oko 55 milijuna ljudi.[5] Tada pokret već dobiva konkretnije ideološke i ustrojbene oblike te ga se s pravom može svrstati među tzv. velike socijalne pokrete. Inače, u povijesnoj literaturi ih se prepoznaje pod općenitim pojmom "entuzijastički pokreti".[6]

Kao što i sam naziv ukazuje dobili su takav naziv poradi neuobičajena ponašanja, iznimne energije te osobnog i kolektivnog entuzijazma koji su ulagali u ostvarivanje zamišljenih ciljeva. Kao mjesto iz kojega su flagelanti masovnije i organizirano pokrenuti spominje se Peruggia, grad na sjeveru apeninskog poluotoka. Tu je pokret dobio nove silnice

5 Jacques Le Goff, Civilizacija srednjovjekovnog Zapada, str. 90, Zagreb 1998.

6 Hubert Jedin, Kršćanski entuzijastički pokreti u 13. st. n. dj. str. 285-291.

pod utjecajem glasovitih propovjednika. Godine 1260. skupina ljudi obaju spolova prihvatila se angažmana po zamisli propovjednika Rainera Fassanija iz Firenze.[7] I dok su do tada metode bičevanja, tj. discipliniranja vlastita tijela bile ograničene samo na duhovni stalež, konkretnije za monahe koji su stremili višim duhovnim doživljajima, sada ih postupno a u drugoj polovici XIII. stoljeća vrlo intenzivno s puno oduševljenja prihvaćaju i svjetovnjaci. Tako je jedan dio, može se kazati zaista strogih redovničkih pravila, skriven unutar samostanskih zidina, postao idealom najširih slojeva pučanstva. Pojava među svjetovnjacima jest zapravo istovremeno određen odgovor te načelni stav na društvene, političke, duhovne-vjerske-ideološke i gospodarske proturječnosti što su se sustavno iskazivale na europskom kontinentu već dugi niz stoljeća.[8] S obzirom na to da su takve okolnosti pružile šansu svima, iznjedrio se veliki broj pokreta različitih osobitosti koji su onda upotpunjavali mozaik društvene stvarnosti. Flagelanti u tom smislu čine samo jedan njegov dio.

Kako nas i sam naziv upućuje, njihov temeljni simbol je bič, jednostavna naprava kojoj je u povijesti ljudskog roda bila namijenjena primarna zadaća da se, poradi bilo kojih razloga, nad nekim izvršava određena kazna ili pak prisila.[9] A upravo su oni to sredstvo u javnoj praksi vrlo često ali i uvjerljivo koristili. Posebnost u njegovoj uporabi se u ovom slučaju sastojala samo u činjenici što su u kažnjavanju i izvršitelj i kažnjenik jedna te ista osoba. Naime, sukladno teološkom poimanju suodgovornosti za postojeće stanje, sljedbenici ovog pokreta su u zanosu, gotovo u svakoj prigodi, svraćali pozornost na sebe bičujući se do krvi po vlastitu razgolićenu tijelu.[10] Takvim su ponašanjem konkretno izražavali svoj stav, onako kako su oni zamišljali da treba pristupiti rješavanju egzistencijalnih problema.

Marginalci, egzibicionisti ili vizionari?

Prosuđujući s današnjeg gledišta atipičnost ovakvog psiho-socijalnog angažmana moglo bi se doći do dvojbenih zaključaka. Naime, kakvu to viziju buduće Europe može ponuditi skupina ljudi čudna odijevanja i još čudnijeg ponašanja? Kako bi to po njima ta Europa morala izgledati? Jesu li flagelanti, kao uostalom i ostali pokreti, sastavljeni od

[7] Ideje Rainera Fassania iz Firenze nisu neka novina. Misli se da su njihovi idejni tvorci bili upravo Kamaldoljani. Također, njihov gorljivi zagovornik bio je Sv. Petar Damiani koji je još u drugoj polovici XI. stoljeća ovakav oblik stege preporučivao svojoj monaškoj subraći. Po njemu, metoda bičevanja vlastita tijela najbolji je način kako tijelo držati u pokornosti.

[8] Bez obzira na različita gledišta, crkveni je raskol 1054. godine zapravo samo sankcionirao već postojeće odnose. Također, sve ono što se iza toga događalo, kao npr. križarske vojne na Istoku (1089.-1291.) samo proizlaze iz takva stanja.

[9] Postupak kažnjavanja bičem duboko je utkan u pravnu tradiciju židovskoga a zatim i rimskog naroda.

[10] Flagellum, lat. bič, korbač, kandžija.

marginalaca, ljudi koji žive na rubu životne egzistencije, na rubovima civilizacije, te poput očajnika tumaraju od naselja do naselja? Također, realno se valja zapitati je li njihova pojava izazivala sažaljenje ili pak divljenje? Međutim, poznavajući čak samo elementarne odrednice europske socijalne i duhovne povijesti, posebno njenu kršćansku sastavnicu, može se zaključiti upravo obrnuto. Pošto flagelantske udruge nisu staleški zatvorene, poput nekih strukovnih bratovština, njihovo se članstvo popunjava iz svih struktura i razina tadašnjeg društva. U skladu s tim nije teško utvrditi niti idejno uporište. Ono je ponajprije sadržano u svijesti prihvaćanja istinskog apostolskog života, tj. oslonac mora biti na Isusu Kristu. Pravo na takav zanos nije međutim povlastica samo odabranih ili karizmatskih već obvezuje svekoliki puk. Svaki je član na svoj način doživljavao nadahnuće te dobivao poticaje na predodžbi njegova mučeništva, tj. na onoj sekvenci u kojoj je Krist prikazan kao čovjek privezan uz stup, trnovom krunom okrunjen i bičevan do krvi. Ako se pak može donositi nekakav zaključak i na temelju njihove brojnosti te rasprostranjenosti širom europskog kontinenta,[11] onda je zasigurno i njihov doprinos imao nemalog udjela na formiranje ukupnog misaonoga mentaliteta i kreativnog duha europskog društva. Silni entuzijazam i energija koja je oslobađana, kao da je imala zadatak mobilizirati sve ljude, te sve strukture civilnog ili crkvenog staleža u cilju stvaranja novoga svijeta, usklađenoga s božjim zakonima. Velikim zanosom i nesebično se zauzimaju na karitativnom planu, ponajviše onda kada ublažavaju posljedice elementarnih nepogoda, poplava, požara, potresa ili pak razornih epidemija raznih boleština.[12] Ali, isto tako treba naglasiti da se s puno žestine suprotstavljaju krivovjerju, vjerskim naučavanjima koja se protive nauku Katoličke crkve i kojih u spomenuto vrijeme ima u izobilju.[13] Međutim i

[11] Vjerojatno da nije bilo niti jednog grada u Italiji, Francuskoj, Španjolskoj, Njemačkoj i drugdje u kojemu nije djelovala barem jedna takva "Confraternita dei battuti" koja je u nazivu još obvezatno sadržavala i religiozno ime. Npr." Santa Maria dei battuti di Treviso, ali i u mnogim drugim gradovima isto.

[12] Osjećaj za socijalni angažman i ljudsku solidarnost pokazivali su se naročito u vrijeme velikih epidemija od kojih treba posebno istaknuti kugu.

[13] Iako je katolička crkva sama poticala a potom i nadzirala duhovna previranja, mnoga su ipak izmicala njenu nadzoru. U tu skupinu spada u XIII. i XIV. st. i jedna struja franjevaca spiritualaca koja je javno iskazivala negativan odnos prema službenoj crkvi. Bez obzira na takve sklonosti papa Grgur IX. i Celestin V. nastoje prikladnom formom nadzirati ovu družinu nazvanu "Pauperes Eremitae Domini Coelestini". Nasuprot njima nikakva razumijevanja za njihove kritike nisu imali Bonifacije VIII. i Ivan XXII. koji su ih 1317., odnosno 1318. skoro potpuno dokinuli dovevši najupornije sljedbenike na granicu shizme. Radikalnih je obračuna bilo vrlo često, pa i onih s fizičkom prisilom. Takvu su sudbinu doživjeli tzv. apostolici, sljedbenici Gerarda Segarellia iz Parme, proizašli iz flagelantskog pokreta Rainera Fassania 1260. Zbog svog radikalizma u kritici Crkve četiri su njegova sljedbenika 1294. godine bila u Parmi spaljena a isto je prošao i sam Segarelli 1300. Ovoj skupini možemo pridodati i naučavanje Henrika iz Lausanne u Švicarskoj koji je sa svojim sljedbenicima započeo s razbijanjem križeva, oskvrnjivanjem crkava, rušenjem oltara, ubijanjem svećenika itd. Temeljni motiv svemu bio je, "vratiti se u doba apostolski siromašne crkve". Očito je da su se prosvjednici okomili na materijalnu stranu crkve. Usp. H. Jedin, n. dj. str. 117, 118, 122, 286-289.

sami vremenom upadaju u iste zablude pa ih na koncu papa službeno mora zabraniti.[14] Sličnu su sudbinu doživjele i mnoge njihove bratovštine koje su djelovale na istočnoj obali Jadrana, od Trsta[15] na sjeveru pa do Boke kotorske na jugu.[16] Posebnu pozornost izazivale su one koje su djelovale u Bosni. Razlozi za zabrinutost bili su više nego uvjerljivi.

Pojava bosanskih bogumila odnosno katara, heretičke sekte koja se sredinom XII. stoljeća ustalila u Bosni i Srbiji, zaprijetila je i Zapadu kamo su takve ideje prenosili sudionici križarskih vojni.[17] Kako se heretičko naučavanje katara ne bi dalje prenosilo i djelovanjem flagelantskih bratovština papa Eugen III. je najstrože zabranio njihovo osnivanje i djelovanje u Bosni.[18] Može se stoga uočiti kako su flagelanti odnosno bičevaoci negdje bili na zadaći suzbijanja hereza a negdje pak potencijalno opasni kao medij za njeno prenošenje i širenje, što je najjasnije potvrđuje upravo ovaj bosanski primjer. Sukladno tomu ovisila je i njihova aktivnost, često puta i nesvjesno dovedena do granice krivovjernoga.

Tako se ranije postavljeno pitanje o "svetvinčentskoj inicijativi" s pravom nameće. Koje su to i kakve izuzetne okolnosti poslije višestoljetne pritajenosti ili potpune zamrlosti, odjednom dale poticaja obnovi spomenutih običaja na području ovog Grimanijevog kaštela? Pokušaj usporedbe primarnih poticaja iz npr. XIII. stoljeća s onima u XVII. mogu nas samo približiti nekim pretpostavkama. Tako se sličnosti sa sigurnošću mogu utvrditi

14 Papa Kliment VI. od 1349. godine najstrože im zabranjuje bilo kakav oblik okupljanja i javnog djelovanja. Usp. Monti Genaro Maria, Le confraternite medievali dell' alta e media Italia, vol. I. , str. 200, Venecija 1927. Istu potvrdu nalazimo i na koncilu u Kostanci 1414.-1418.

15 O djelovanju flagelanata u Trstu doznajemo iz jedne oporuke. 19. travnja 1404. godine ser Donato ostavlja... "alla confraternita dei battuti " 25 lira i 10 zlatnih dukata uz uvjet da ista udruga na sebe preuzme skrbništvo nad bolesnim i siromašnim žiteljima grada Trsta. Usp. Jacopo Cavalli, Commercio e vita privata di Trieste nel 1400, str. 431, Trst 1910. U Kopru, političkoj središnjici mletačke države u Istri tijekom XVII. stoljeća djeluje čak 27 bratovština,..." Le confraterne in Giustinopoli sono venti sette di numero...", međutim samo osam njih koriste u javnim nastupima kapuljače, ..." delle quali otto indosano la Cappa." Iako se u tom podatku nigdje o njima ne govori kao flagelantskima ipak barem jedna ili dvije pripadaju toj skupini. Usp: Paolo Naldini, Corografia Ecclesiastica o sia descrittione della citta, e della diocesi di Giustinopoli, str. 248, Venecija 1700. Sigurno je da tijekom XVII. stoljeća na istarskom poluotoku ne djeluje puno takvih udruga, no ostala je na mnogim mjestima uspomena na njih. Npr. U Galižani nedaleko od Pule u "Popisu rođenih" (sic!, uobičajeno je da se pišu "Liber baptisatorum a ne natorum) 25. svibnja 1777. godine zabilježio je nadžupnik Petar de Mori da je nekoć bratovština Svetog Križa bila bičevalačka,... "erano in alcune funzioni ecclesiastice vestiti coll` `abbito diviso de battuti." Usp. Registro dei Nati, vol. V. Gallesano 1755.-1823., sign. 2,5. Župni arhiv Galižana. U Poreču također u prvoj pol. XVIII. stoljeća imamo primjer da aktivno djeluju "...duo societates laicorum cum sacco et duo sine sacco." Usp. Ivan Grah, Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588.-1775.), Croatica Christiana periodica, God. VII. br. 12., relacija biskupa Vinka Marije Mazzoleni (1731.-1741.), str. 38 (dalje, I. Grah, Izvješća).

16 Postoji mišljenje da su flagelanti organizirano i legalno djelovali na istočnoj obali Jadrana i prije onih na apeninskom poluotoku, napose onih koje su nastale u Peruggi iza 1260. Kao takve spominju se: od Svetog Silvestra u Zadru 1214., Svih Svetih u Dubrovniku, Svih Svetih u Korčuli, pa do Svetog Križa u Kotoru 1298.

17 U Italiji su ih nazivali Gazzari,Patareni, Manihejci , u Francuskoj Albigenzi itd.

18 Usp. Franjo Šanjek, Kršćanstvo na hrvatskom prostoru, str. 223, Zagreb 1991.

u ustrojbenoj formi samih udruga[19] a vjerojatno i u njihovu približno sličnom načinu javnog iskaza. Tu bi se dakle moglo utvrditi usporedbenu svezu, iako treba voditi računa o vremenskom rasponu od nekoliko stoljeća. Treba međutim istaknuti i realnu mogućnost postojanja izravnih doticaja s previranjima na Zapadu. Naime, zbog samog zemljopisnog smještaja, povijesnog hoda i civilizacijskog okruženja naši krajevi nisu mogli biti izolirani od takvih previranja. Ni Italija, ni Francuska kao ni Njemačka, kao zemlje u kojima su takva događanja najintenzivnija, nisu tako daleko a da se odjeci ne bi ovdje mogli osjetiti. Štoviše, treba ponoviti da na našem dijelu Jadrana, napose u Dalmaciji flagelanti organizirano djeluju i prije onih u Italiji. Zbog istih razloga ni Istra nije mogla biti po strani, neosjetljiva na takve utjecaje. Zanimljivo je spomenuti činjenicu da su začetnici i gorljivi zagovornici toga, a oni su čak i pripremili elementarni ideološki koncept flagelantskih ideja prije njihova "zlatna doba" sredinom XIII. stoljeća, ranije boravili i na ovom poluotoku.

Nekoliko znamenitih srednjovjekovnih mističara je tu živjelo, od kojih s razlogom ističemo Sv. Romualda[20] i Sv. Gaudencija.[21] pripadnike pustinjačkog reda Kamaldoljaca.[22] Njihova nazočnost je bez ikakve sumnje imala utjecaja na duhovni život istarskog poluotoka,[23] a dijelom i otoka Cresa gdje je Gaudencije neko vrijeme obavljao biskupsku čast i dužnost. Upravo se njima i zauzimanju njihova reda pripisuje inicijativa oko osnivanja

19 Najveći broj sljedbenika flagelantske ideje organiziran je u laičke udruge confraternite tj. bratovštine.

20 Zahvaljujući reformiranim benediktincima iz X. stoljeća (središte reforme mjesto Cluny u francuskoj pokrajini Borgogni) dolazi do intenzivnijeg djelovanja mnogih entuzijastičkih pokreta, posebice tzv. prosjačkih i pustinjačkih redova. Sveti Romuald rodom iz Ravenne osniva 1012. godine pustinjački red kamaldoljana. Ime dobivaju po jezičnoj složenici nastaloj od dvojnog naziva imena mjesta Campus Maldoli blizu Arezza. Usp. K. Bihlmeyer – H.Teuchle, Storia della Chiesa II, Morcelliana – Brescia 1960. str. 147-153 (prema predaji Svetac je neko vrijeme proveo u kontemplaciji u jednoj pećini na Limskom kanalu op. a.)

21 Dok se istarska epizoda Sv. Romualda može utvrditi jedino na temelju predaje, za Sv. Gaudencija, pripadnika istog pustinjačkog reda to može sa sigurnošću kazati. Prije nego što je postao biskupom u Osoru, gdje je poradi uzorna života zaslužio svetost, imao je također svoju prvu pripravničku duhovnu fazu kao monah pustinjak u Istri. Zna se da je to bio Limski kanal i da je po svoj prilici ovamo prispio na preporuku svog predšasnika. Nije međutim poznato je li kao prebivalište koristio onu istu pećinu Sv. Romualda ili pak onu s lijeve strane prema naselju Rovinjsko Selo. Prema narodnoj tradiciji vjeruje se da bi u ovom primjeru ipak to mogla biti upravo ova druga. Drugi dio pripravništva Gaudencije proživljava u sličnoj pećini na otoku Cresu gdje ga je zateklo imenovanje za biskupa u Osoru. Na toj je funkciji ostao od 1018. do 1042. godine. Nakon biskupske službe povukao se u Anconu u novoutemeljeni samostan kamaldoljana gdje je 31. svibnja 1044. umro na glasu svetosti. Vezano uz ovoga sveca treba naglasiti još jednu, manje poznatu činjenicu. Naime, njega ne nalazimo u redu hrvatskih svetaca i blaženika uz npr. Nikolu Tavelića, Leopolda Mandića, Marka Križevčanina, Alojzija Stepinca i drugih. Ovo naglašavam poradi toga što se pretpostavlja da je potjecao iz poznate lošinjske obitelji Trzić ili neke druge obitelji iz Splita sličnog imena. Usp: Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, str. 236 Zagreb 1990.

22 Pripadnici pustinjačkog reda kamaldoljana rasprostranjeni po prirodnim skloništima diljem srednje i sjeverne Italije, Francuske, Španjolske i ovih naših krajeva na istočnom dijelu Jadranskog mora.

23 O utjecaju Sv. Romualda ali i kamaldoljanskog reda u Istri kao i na neke izvore o tome ukazuje i Danilo Klen u monografiji; Fratrija, feud opatije Svetog Mihovila nad Limom u Istri i njegova sela (XI.-XVIII.: st.), Rijeka 1969. str. 9-13, 20, 22, 23.

benediktinskih samostana te pokretanja flagelantskog djelovanja koji se poslije jednog stoljeća razbuktao oko 1260. godine. Kao što možemo zaključiti, ovaj je fenomen gotovo u izvornom obliku obnovljen upravo na području gospoštije Svetvinčenat.

Svetvinčenat od "benediktinske" opatije do gospoštije obitelji Grimani

U potrazi za prvim tragovima organiziranog življenja na ovom području, barem onih u elementarnom obliku, ne treba isključiti niti jednu pretpostavku. Vjerojatno zbog prirodnih i zemljopisnih obilježja ne počinje kao gradinsko naselje, kao što primjer na mnogim mjestima u Istri ali i u neposrednom susjedstvu. No u ovom prilogu, sukladno razmatranoj problematici, zanima nas period prošlosti Svetvinčenta iz kasne antike a posebice onaj nakon 476. godine kada se formalno određuje pad zapadnog Rimskog Carstva. Povjesničari s puno razloga pretpostavljaju da su mu nove životne impulse udahnuli pripadnici benediktinskog reda iz Ravenne,[24] u drugoj polovici VI. stoljeća, premda ni ta činjenica kao ni ova prethodna u povijesnoj faktografiji nije u cijelosti potvrđena[25]. Međutim, glede konkretnih početaka nije isključena ni ona pretpostavka da je jezgru prvih stalnih stanovnika činila jedna njihova grana španjolskih benediktinaca, što bi nas onda moglo približiti zaključku i o postanku samog imena naselja. Naime, Svetvinčenat je kao što se iz samog naziva mjesta jasno može razabrati, nazvan po španjolskom mučeniku Sv. Vinku.[26] Nekako u to se vrijeme područje Svetvinčenta dolazi u sastav feuda sv. Apolinara iz Pule koji je nešto prije nastao investiturom tadašnjeg pulskog biskupa Maksimilijana iz Ravenne.[27]

Nakon perioda bizantinske pa langobardske i franačke vladavine pripao je pod feud porečkog biskupa,[28] i to sukladno vrhovnoj vlasti akvilejskog patrijarha, istovremeno

---

24 Nesumnjivo jedan od najznačajnijih redova u povijesti katoličke crkve, i vjerojatno teško ponovljiv, je svakako red benediktinaca. Zauzetim djelovanjem na duhovnom i socijalnom polju daju snažan i trajan pečat u srednjovjekovnoj Europi. Osnovao ih je Sveti Benedikt, redovnik rođen u VI. stoljeću u Nursiji blizu mjesta Spoleto na središnjem dijelu apeninskog poluotoka. Središte iz kojega djeluju a potom i šire diljem europskog kontinenta je samostan u Monte Cassinu. Njihovo glasovito geslo sastavljeno samo od dva glagola i jednog veznika, "ora et labora" odražava svu filozofiju kršćanskog življenja, tj. ljudski život na zemlji usklađen s prirodnim i božjim zakonima. O djelovanju benediktinskog reda u Hrvatskoj usporedi detaljnije: Ivan Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I.,II.,III., Split 1963.,1964.,1965.

25 O nastanaku naselja Svetvinčenat kao i to da je treba vezati uz inicijativu benediktinaca treba za sada govoriti samo hipotetički jer nije sto posto utvrđen njihov boravak na ovom mjestu. Usp. Ante Šonje, Crkvena arhitektura zapadne Istre, Zagreb-Pazin 1982. str. 150.; Ivan Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, III., Split 1965. str. 140, 170, 188.

26 Sv. Vinko đakon (lat. Vincentius Laevita Caesaraugustanus) iz Zaragoze u Španjolskoj, mučenik iz doba Dioklecijana u IV. stoljeću.

27 Camillo de Franceschi, Il comune polese e la signoria dei Castropola, Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria, vol. XVIII., fasc.1-2, Poreč 1902. str. 177. (u daljnjem tekstu AMSI)

28 Investituru je prikladnom ispravom potvrdio Oton II. 983. P. Kandlet, Codice Diplomatico Istriano, Trst 1862.-1865., Vol. I., str. 179.

duhovnog ali i svjetovnog vrhovnika na cijelom području istarskog poluotoka. U svezi s ondašnjom uobičajenom praksom glede vlasničke strukture, crkveni su posjedi bili pod administrativnom i sudskom vlašću laika, što je tijekom vremena rezultiralo različitim političkim odnosima. Tako se na ovom mikro prostoru od XI. do XIII. stoljeća, opće stanje iskazuje kao rezultat isprepletenih odnosa i interesa više činitelja. U prvom redu akvilejskog patrijarha, biskupske menze u Poreču, goričkih grofova, puljske obitelji Sergijevaca i mletačke obitelji Morosini della Sbarra iz Venecije. Od 1280. pa do 1331. godine Svetvinčenat dolazi u posjed moćne obitelji Sergijevaca,..."de castro Polae", poznatih kasnije uglavnom pod imenom Castropola. Formalnom investiturom porečki je biskup omogućio Bonifaciju iz obitelji Nasciguerra Castropola da postane vlasnikom ovog dijela i "de iure".[29]

Uspostavom mletačke vlasti nad Pulom 1331. godine[30] dolazi do postupnog gubitka i pada ekonomske moći obitelji Castropola a time i do promjene postojećih vlasničkih odnosa. To je bio glavni razlog što je porečki biskup Gilberto Zorzi 1384. bio prisiljen podijeliti feud na dva dijela. Jedan je dio i dalje ostao u vlasništvu obitelji Castropola[31] dok je drugi dio dodijeljen predstavniku ugledne venecijanske obitelji Andriji Morosini. Ona je već od ranije tu obavljala neke javne funkcije, stjecala imovnu moć i pokazala sve veće zanimanje i izvan grada Pule, posebice na područje južne Istre. Prilike na području kaštela Svetvinčenat su zbog toga i u idućem razdoblju u najvećoj mjeri bile izravna posljedica isprepletenih interesa ali i često nedefiniranih vlasničkih odnosa, što je ubrzo donijelo i novu promjenu u tom smislu. Naime, onaj dio feuda koji je držala obitelj Castropola naslijedili su Fulcherio i Andriolo Castropola, međutim Morosinijev je dio nenadano dospio u posjed austrijske plemenitaške obitelji Krotendorf. Tim ih je posjedom obdario austrijski vojvoda Albert nakon uspješnog sudjelovanja u ratu s Venecijom. Pedesetak godina poslije stvaraju se novi uvjeti za promjenom vlasničkih odnosa nad ovim posjedom. Ključna je godina 1420/1. nakon što je Venecija oružanom silom zauvijek razvlastila akvilejskog patrijarha kao svjetovnog gospodara na istarskom poluotoku. Kako je sukladno novo stvorenim političkim prilikama sljedećih godina došlo i do preraspodjele vlasništva nad feudalnim gospoštijama, tako su se nasljednici obitelji Krotendorf kao saveznici poražene strane 1460. godine morali odreći svog dijela u svetvinčentskom feudu. Izravno vlasništvo je ponovno prešlo na porečkog biskupa a ovaj ga ubrzo, već 8. listopada iste godine proslijedio obitelji Castropola, konkretnije braći Pavlu i Nascinguerri. Tako je posjed poslije dužeg vremena opet bio objedinjen. Međutim, to stanje nije dugo potrajalo. Kad je godine 1464. godine porečkim biskupom postao Francesco Morosini, inače izravni izdanak mletačke obitelji koja je ranije neko vrijeme bila vlasnikom dijela

[29] Camillo de Franceschi, Il comune polese..., AMSI, n. dj; Bernardo Benussi, L´Istria nei suoi due millenni di storia, Trst 1924. str. 206-211.

[30] Svečani čin preuzimanja vlasti u Puli obavljen je u duždevoj palači u Veneciji 28. svibnja 1331. godine.

[31] Formalno je taj dio 1384. godine prenijet na Galvana Castropola.

istog feuda, bilo je samo pitanje vremena i načina kako će se njoj to pravo povratiti. Iz prošlosti je poznato da su se mnogi takvi planovi ostvarivali i nepredviđenim sudbinama. Upravo se to dogodilo i u ovom slučaju. Sudbina je htjela da je jedan od vlasnika, Pavao Castropola ubrzo umro, na žalost njegovih nasljednika ne ostavivši muškog potomka kao slijednika. Pokazala se zgodna prilika biskupu Francescu Morosini da bez većih protivljenja izvrši svoj naum. Sukladno njegovim vlasničkim pravima, prenio je taj dio gospoštije ponovno na obitelj Morosini, tj. taj je dio ustupio svom rođaku Pavlu Morosiniju. Međutim, ista je sudbina nakon samo dvadesetak godina zadesila i novog gospodara. Ni on kao ni njegov predšasnik nije imao sreće glede nasljeđivanja pa umire ne ostavivši muškog nasljednika. Zbog toga je po nasljednom pravu investitura prešla na Petra, sina njegove sestre. Nešto kasnije je takav vlasnički ishod pokušao osporiti a dakako i izmijeniti u korist vlastite dijeceze porečki biskup Jeronim Campeggio.[32] Biskup je dokazivao kako je pravo korištenja feuda isteklo i da ga treba vratiti porečkoj crkvi. Petar Morosini se pak branio tvrdnjom da je jedan od njegovih predšasnika dobio ovu gospoštiju na trajno korištenje a kao dokaz podastire činjenicu da se za to godišnje plaćalo deset dukata.

Upornost jedne i druge strane glede zaštite njihovih vlasničkih prava i nemogućnost da se iznađe pravično rješenje, izdigla je slučaj kaštela Svetvinčenat na najvišu razinu. Intervencijom samog pape Klimenta VII.[33] crkveni je sud u Rimu 22. siječnja 1524. godine pomirio obje strane koje su prihvatile dogovorenu nagodbu. Prema spomenutom rješenju porečkom je biskupu priznat vlasnički status kroz juridičku formu tzv. "ius directum",[34] što uključuje kontinuiranu jurisdikciju, a Morosinijevima kao "ius utilis".[35] To je u konačnici ovog sudskog spora ipak značilo da je biskup Campeggio bio u pravu jer je Petar ipak morao dodatno dokupiti pravo trajnog korištenja gospoštine. To proistječe iz njegove obveze da umjesto onih deset dukata biskupu ubuduće ustupa polovicu svih prihoda, uključujući jednu četvrtinu crkvene desetine. Obje se strane obvezuju i troškove dijeliti u jednakom omjeru. Na kraju ovog spora valja naglasiti kako je na ime troškova parničenja Petar odjednom morao isplatiti biskupu 1000 dukata i još dodatno 100 dukata za liturgijski inventar mjesne crkve. U svim možebitnim budućim sporovima pravo prosudbe i odluke ima sam papa,[36] da će se sporazum poštivati, i da će se prihodi dijeliti na dva jednakopravna dijela, podjednako kao i troškovi, te druga prava i obveze koje proizlaze iz same jurisdikcije.[37] No ono što je ovom sudskom nagodbom postignuto i puno je važnije od gore spomenute pravničke formulcije kao "ius directum ili ius utilis" jest

32 Kao ordinarij upravljao je porečkom biskupijom do 1516. do 1533. godine.

33 Na papinskoj stolici od 1523. do 1534. godine

34 Pravo vlasništva ostvareno na temelju izvornoga prava.

35 Pravo ostvareno na temelju konzumiranog prava.

36 Dane Gruber, Povijest Istre, Zagreb 1924., str. 230-231.

37 Plaćanje četvrtog dijela desetine svetvinčentskoj kolegijalnoj crkvi obvezivao je obje strane, kao što je biskup Campeggio na ime prava imenovanja kanonika od svoga dijela bio dužan još četvrtinu. Međutim, pravo imenovanja nadžupnika u svetvinčentskoj crkvi pripada objema stranama..

činjenica da je, iako naknadnom procjenom ipak u stvarnosti sankcionirana već duže vrijeme konzumirana pravna regulativa. Naime, pravo nasljeđivanja nije ostvareno u ovom primjeru izravno već po bočnoj liniji, tj. po sestrinskoj, ženskoj lozi.[38]

Investitura Petra, aktualnog vlasnika svetvinčentskog posjeda, kao što je već istaknuto, izvršena je po majčinoj a ne očevoj strani. Bulom pape Klimenta VII. razriješen je i taj juridički problem pa se nasljedstvo feuda moglo od sada dalje realizirati i po ženskoj liniji. Nema nikakve sumnje da je autor prijedloga imao u vidu mnoge prethodne situacije kada su se vlasništva mijenjala upravo poradi ovakve pravne determiniranosti. Bio je to konkretan pokušaj da se preduhitre slične okolnosti koje je i u buduće realno trebalo očekivati. Tom papinskom bulom je u stvarnosti osiguran vlasnički kontinuitet. U ovom konkretnom primjeru čini se da su bile zadovoljene obje strane u sporu. Porečki je biskup svojoj menzi osigurao naslovno gospodstvo uz odgovarajuću godišnju rentu a Petar Morosini se mirno mogao posvetiti svom posjedu ne opterećujući se pitanjem nasljeđivanja. Da će rimskim dogovorom uskoro biti prejudicirana situacija u svetvinčentskom feudu, vjerojatno nisu mogli naslutiti ni njegovi aktivni sudionici. Naime, Petra je uskoro naslijedio najstariji sin Andrija po uobičajenom načelu "primogeniture", ali je on iznenada 1547. godine umro. Sudbina obitelji Morosini nije bila iznevjerena ni u ovom primjeru, jer ni on nije imao sreće da gospodstvo ostavi nekom od svojih sinova, budući da je imao samo kćeri. Međutim, zahvaljujući rimskom dogovoru situacija je glede nasljeđivanja sada bila znatno jasnija. Pravo upravljanja imovinom je zakonito prenijeto na njegovu udovicu Klaru. Ona ga je nakon toga, dvadesetak godina kasnije, 1565. udavši svoje dvije kćeri za braću Marina i Almora dala kao miraz u mletačku obitelj Grimani od grane Sv. Luke. Narednih dvjesto godina kaštel Svetvinčenat nije imao nasljednih problema. Feudalna jurisdikcija ove obitelji traje od 1565. pa do pada Mletačke Republike 1797. godine.

Confraternitas uerberatorum sancti Rocchi Castri sancti Vincetij

Dana 10. srpnja 1619. godine u kaštelu je pučanstvo nazočilo nesvakidašnjem događaju. Na izravni poticaj, čini se, crkvenih vlasti a neizravni možda i civilnih, u kolegijalnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije[39] ustrojena je još jedna laička udruga.[40] Zapravo,

[38] U povijesti je poznata tzv. Pragmatička sankcija", iz XVIII. stoljeća, pravni presedan koji je na mjesto austrijskog suverena doveo žensku osobu tj. Mariju Tereziju.

[39] Izgradnja u renesansnom stilu započela je u II. polovici XVI. st. i s prekidima, ali je ipak dovršena 1600. godine danas župna crkva.

[40] Na području Svetvinčenta koncem XVI. stoljeća sukladno zabilješci apostolskog vizitatora Augustina Veliera djeluju sljedeće bratovštine: Sv. Antuna, Presvetog Sakramenta, Sv. Matije, Sv, Roka i Sv. Sebastijana, Svete Marije od Sacijana (ovo je zasigurno bratovština koja je djelovala uz crkvu Blažene Djevice Marije blizu sela Boškari, što se spominje još u Istarskom razvodu /XIV. st./ kao sakralni objekt koji se nalazi na tromeđi Barbanskog, Vodnjanskog i Svetvinčentskog komuna. Danas je puk poznaje pod zanimljivnim nazivom

jedna od tadašnjih bratovština koja je djelovala pod imenom "Confraternitas sancti Rocchi et sancti Sebastiani" nastavlja od toga datuma dalje rad samo kao "Confraternitas sancti Rocchi".[41] U ovoj prigodi osim vjernoga puka u činu utemeljivanja sudjeluju predstavnici civilnih i crkvenih vlasti. Sudeći po toj činjenici inauguracija je obavljena uredno, sukladno pravnoj regulativi jedne i duge vlasti, što je potvrđeno i odgovarajućim pravilima. Na prvi pogled ništa neuobičajeno.

U dugoj povijesti laičkih udruga , ne samo onoj u Europi već i na Istarskom poluotoku osnivalo se takvih na stotine, čak i tisuće. Bratovštine su se osnivale, gasile, zamirale, oživljavale, slijedeći životnu logiku socijalnog okruženja. Dakle, i u ovom slučaju, kao uostalom i u svih drugih primjera prije toga, bičevalačka je praksa u javni život Svetvinčenta uvedena kroz bratovštinski ustroj. Jasno je i poradi čega je za spomenutu misiju odabrana upravo ova laička udruga, odnosno zašto je došlo do svojevrsne metamorfoze, kako u samom nazivlju,[42] tako i u posebnosti njena djelovanja. Sigurno je da se radilo o jednoj od najaktivnijih bratovština u kaštelu koja već djeluje kao bičevalačka a upravo se priprema i na gradnju vlastite crkve intitulirane baš na Sv. Roka njihovog zaštitnika. To se jasno razabire već u samom uvodu spomenutih pravila. Naime, biskupijski vikar Anton de Leonardis je odmah u početku pojasnio nazočnima kako je u Svetvinčenat došao ne samo poradi inauguracije jedne laičke udruge već i plemenite zamolbe samih vjerni-

"Sveta Marija od trih kunfini"), Sv. Marije Magdalene, Sv. Katarine, Presvetog Trojstva, Bratovština velikog oltara (...cosi detta, vjerojatno bratovština Marijina uznesenja, titulara crkve), Sv. Helene, Sv. Nikole, Sv. Germana (bratovština vezana uz crkvu Sv. Germana u selu Režanci), Sv. Antuna opata, Sv. Andrije, Sv. Julijana, Sv. Petra, Sv. Banedikta, Sv. Marije Magdalene, Sv. Vida. Usp. A. Valier, 1579. Istriae visitatio ap(osto)lica, (Visitatio Parentinae, str. 246.) , Archivio Segreto Vaticano. /dalje, A. Valier, Izvještaj , n. dj. / Mario Pavat, La riforma tridentina a Parenzo e Pola, str. 103-107, Rim 1960.

41 Župnom arhivu u Svetvinčentu nažalost nema nikakve arhivske građe koja bi se odnosila na aktivnosti bratovštine Svetog Roka i Svetog Sebastijana do početka XVII. stoljeća, niti je poznato da li uopće negdje postoje i gdje se čuvaju. Međutim, nakon njenog preustroja 1619. sačuvane su dvije poslovne knjige, odnosno Quaderne. Prva obuhvaća vremensko razdoblje od 1619.- 1649. (vodi se pod signaturom 9,36) a druga 1687.-1711. (signatura 9,37). Knjige su uobičajenog formata 21x32 cm, ukoričene u kožnate korice, uvezane na principu više samostalnih sveščića, poneki od njih su i naknadno ubačeni što je poremetilo paginaciju. Papir je nešto grublji i deblji a na listovima u gornjem desnom kutu upisana je samo "recto paginacija" (u prvoj knjizi 176 listova a u drugoj 223). Tekst je pisan tamnosmeđom tintom na talijanskoj (mletačkoj) kurzivnoj humanistici i ne uvijek prikladnim pisalom. Cijeli sadržaj nekih listova je ponekad teško čitati jer su poradi dugovječnosti, neodgovarajućeg čuvanja te lošeg papira i tinte kojom je pisano, stvorene praznine izazvane djelovanjem vlage. Inače, knjige sadržavaju uobičajene podatke o poslovanju, gospodarskim, socijalnim, vjerskim i drugim aktivnostima kao i zapisnike sa godišnjih izvještajnih skupština. U prvoj knjizi koja obuhvaća razdoblje od 1619. do 1649. godine nalazi se još i popis članova koji je sastavljen 1625., odluka o ponovnom osnivanju i na koncu pravila koja određuju budući rad ove bratovštine kao flagelantske. (U daljem tekstu: Poslovna knjiga, n. dj. Župni ured Svetvinčenat, tj. ŽaS).

42 Već u uvodnom dijelu predviđenih pravila jasno se daje do znanja o kakvoj se bratovštini radi. Promotor, inače viši crkveni dostojanstvenik u porečkoj biskupiji obratio se nazočnima nazivajući ih bičevaocima tj. uerberantima. "...Antonius de Leonardis Canonicus Sanctae Euphemiae Oppidi Rubini, et in tota Parentinae Diaecesis in spiritualibus et temporalibus Vic(arius) G(e)n(er)alis et Gubernator Vursariae: Dilectis nobis in Christo, Gastaldione et fratribus confratzernitatis uerberatorum Sancti Rocchi, Castri sancti Vincentij, Salutem in D(omi)no Sempiternam." Usp. Poslovna knjiga bratovštine Sv. Roka, I. n. dj. ŽaS

ka da im se dopusti izgradnja crkve koja će biti posvećena ovom svecu.[43] Shvativši dakle njihove plemenite nakane usmjerene na slavu Svemogućega Boga i Svetoga Roka, a zasigurno imajući u duši tjeskobu poradi aktualnih sumornih prilika tu ali još više u neposrednom okruženju, dopuštenje je s radošću dano te potvrđeno osobnim autoritetom.[44] Uistinu je zanimljiva ova stvaralačka graditeljska inicijativa i zanos kojim se pored postojećih crkava želi na relativno malom prostoru graditi još jedan sličan objekt.[45]

Odmah pošto je aktualni nadžupnik gospodin Domenico Bertino počašćen time da u ime vikara položi prvi kamen u temelje novoga zdanja,[46] prionulo se poslu. Već za tri godine, 1622. godine, svega pedesetak koraka sjeverno od zidina kaštela niknula je još jedna kasnorenesansna građevina, kako pokazuje natpis na njenom nadvratniku.[47] Da li svjesno ili ne, po zamisli idejnih tvoraca ili pak vlasnika gospoštije obitelji Grimani, kaštel se odjednom simbolički našao u okruženju sakralnih objekata sa svih četiriju strana svijeta. Sa zapada crkvom Sv. Vincencija, s juga Sv. Antuna, s istoka Sv. Katarinom a sa sjevera upravo izgrađenom crkvom Sv. Roka. Uz Gospu od Uznesenja Marijina time je bila potpuno osigurana nebeska zaštita. Takvim angažmanom spomenuta bratovština nije međutim zanemarila svoje obveze glede zajedničke imovine. To potvrđuje i činjenica da je nekako u isto vrijeme sudjelovala u financiranju izradbe slike na bočnom oltaru Sv. Viktorije u svetvinčentskoj župnoj crkvi.[48] Međutim, iako treba kazati kako se ovdje radi o izuzetnom događaju, on ima i drugu stranu. Tako zbog nedostatka konkretnih vrela, a na temelju postojeće arhivske građe, nije moguće utvrditi razloge zbog kojih je bilo potrebno izostaviti ime Svetog Sebastijana, kao ni pitanje je li se udruga raskolila na dva dijela ili se jedna od njih definitivno ugasila. Možemo samo pretpostaviti da se dio članstva priključio novoj dok se možebitno dio priključio ostalima u kaštelu.[49]

---

43 "...quantum uobis licentiam edificandi ac fabricandi ecclesiam sub titulo sancti Rocchi in Castro S(anc)ti Vincentij concedere dignaremur." Poslovna knjiga, isto.

44 "...uobis licentiam per dictae ecclesiae construendi concedimus ." Poslovna knjiga, isto.

45 Pored crkve Sv. Vincencija na groblju, Sv. Antuna, Sv. Katarine valja posebno istaknuti činjenicu da je neposredno pred rat dovršena i glavna župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Sve su one međusobno udaljene svega stotinjak metara.

46 "... R(everendissimus) Plebanus uice nostra primam lapidem in fundamentis posuerit". Poslovna knjiga, isto.

47 Ante Šonje, Crkvena arhitektura zapadne Istre, Zagreb-Pazin 1982., str. 207. Premda Šonje datira dovršenje crkve 1622. godinom oslanjajući se na natpis iznad ulaznih vratiju, čini mi se da bi se dataciju moglo pomaknuti za jednu godinu ranije jer je još jedna brojka jedan vjerojatno nadodana zbog neuobičajene kratice koja izgleda tu nije u toj funkciji .

48 Spomenuta je bratovština naručila i platila izradbu oltarne slike. Ona prikazuje Blaženu Djevicu Mariju u društvu Svetog Sebastijana i Svetog Roka. Vjeruje se da je autor mletački slikar Palma Mlađi ili netko od njegovih najbližih suradnika, možda Schiavonia. Usp. Ivan Milovan, Savičenta, str. 26. Umag 1975.

49 Svezu između Sv. Sebastijana i Sv. Roka može se uspostaviti jedino na osnovi njihova nebeskoga zagovora. Iako je među njima gotovo milenijski raspon (III. odnosno XIV. stoljeća) i jednom i drugome su se ljudi obraćali u vrijeme velikih epidemija kuge, gdje su flagelantske bratovštine pronašle jedan od najosnovnijih motiva socijalnog angažmana. Pretpostavljamo stoga da je i spomenuta bratovština u Svetvinčentu u

Uzimajući tako u obzir sve složene okolnosti u kojima se sam kaštel Svetvinčenat našao u prvoj polovici XVII. stoljeća, ali neizostavno i one koje karakteriziraju stanje u užem ili širem okruženju, posebice na istarskom poluotoku, teško se može povjerovati u neku neiscrpnu snagu ove, relativno male sredine. Tim više što je i sama pritisnuta elementarnim pitanjem, tj. populacijskim manjkom koji se sustavno pokušava ublažiti novim doseljenicima s područja Dalmacije. Stoga, neovisno o plemenitim namjerama samih stanovnika, njihovom silnom žaru i energiji koji su unosili u javni život i očito vidljivim rezultatima, impulsi, oni duhovni ali još više oni materijalne i financijske prirode dolazili su izvana.

Grimani, dobrostojeća i ugledna obitelj iz Venecije, od kojih je Marin čak bio i mletačkim duždom, brižno je skrbila o svojim istarskim posjedima.[50] S druge strane i crkvena vlast na čelu s porečkim biskupom, nekadašnjim gospodarima, osim crkvene jurisdikcije ima ovdje i konkretne interese, sukladno buli pape Klimenta VII. od 22. siječnja 1524. godine. Zbog tih razloga svetvinčentsku flagelantsku inicijativu, kao i spomenute duhovne, socijalne i ostale aktivnosti koje su uz to usko vezane treba, bez ikakve sumnje, promatrati u sklopu opće europskog, globalnog projekta. Tako ni "kocka" nije slučajno pala na ovaj kaštel. Donijeta je nakon preciznih raščlambi i procjena na odgovarajućim razinama, kako crkvene tako i civilne vlasti. Došlo se do zaključka kako se upravo tu radi o donekle zdravoj duhovnoj sredini, gdje je civilni život dobro ustrojen a k tomu, mjesto se nalazi na važnom strateškom položaju. Gotovo je sigurno da su prve takve preporuke stigle porečkom ordinariju iz samoga Rima, premda kaštel Svetvinčenat nije bilo nepoznato ime u prostorima papinske kurije, posebice ako se prisjetimo ranijih vlasnika Morosini i njihova sudskog spora s porečkim biskupom.

Apostolski vizitator u Svetvinčentu

Temelj sadašnjim procjenama neosporno čini izvješće i ocjena veronskog biskupa i kasnijeg kardinala Augustina Valiera, apostolskog vizitatora u Dalmaciji i Istri. On je u sklopu opće zauzetosti za dobrobit katoličke crkve, najiskrenije odan tridentinskm obnoviteljskim projektima, papinskim blagoslovom upućen u ove nemirne krajeve.[51] Tako je, premda malo neuobičajeno zbog liturgijskih zauzetosti vezanih uz božićne blagdane koji se protežu do Sveta Tri Kralja 6. siječnja, već prvog i drugog dana Nove godine 1580. godine pohodio ovu sredinu. U društvu s porečkim biskupom Cezarom de Nores, izvršio je uobičajeni nadgled nad duhovnim i materijalnim stanjem župe, crkvenim inven-

konkretnoj mjeri sudjelovala u ublažavanju takvih posljedica. Inače, Sv. Sebastijan, koji se u ikonografiji prikazuje kao mladić privezan uz stablo ili nekakav stup a tijelo mu je probodeno mnogobrojnim strelicama, prikazuje se često u društvu i sa Sv. Fabijanom, papom koji je martirij doživio 250. godine u vrijeme cara Decija. Njihov spomendan je u katoličkom kalendaru čak istog dana, 20. siječnja.

50 Jedan od njihovih posjeda bila je i Vižinada.

51 Valier se uputio u naše krajeve sukladno pismenoj zamolbi koju mu je uputio papa Grgur XIII. 7. lipnja 1579. godine. Usp. Mario Pavat, La riforma tridentina a Parenzo e Pola, Rim 1960. str. 103.-107.

tarom, objektima, bratovštinama[52] ali dijelom i samog kaštela.[53] Može se reći da je to vrijeme kada Grimani izvode obimne graditeljske pothvate. Naime, upravo je bile privedena kraju obnova njihova kaštela koji je dvadesetak godina ranije bio do temelja izgorio u razornom požaru.[54] Prema zapažanju vizitatora i uvidu koji je dobio nakon izlaganja mjesnog župnika ovdašnja se crkva baš ne može podičiti nekim velikim materijalnim dobrima a i u mjestu ima veći broj siromaha.[55] Prema tome, oskudijevajući u tome sigurno nije nekim većim udjelom mogla sudjelovati ni u spomenutim graditeljskim aktivnostima, barem ne onih koji se tiču financijske prirode. Naime, kako je u izvješću zabilježeno o župnoj crkvi Marijina Navještenja brigu vode dva kanonika i nadžupnik po imenu Michael Pamperga.[56] Nadalje, bilježnici su zapisali kako su prihodi župe veoma mali a da nadžupnik ostvaruje vrlo malo prihoda, svega 20 dukata godišnje što je ravno deset puta manje od zapovjednika kaštela. Opravdano utvrdivši da je za opće dobro ove sredine potrebito imati i zauzetog te zadovoljnog svećenika A. Valier je donio odluku da se nadžupnika pridruži motovunskom kaptolu kako bi se popravile njegove materijalne prilike. Međutim, na koncu konkretnih preporuka oko uređenja unutrašnjosti crkve, liturgijskih i matičnih knjiga,[57] kako se čita u izvješću, mogao bi se možda naslutiti jedan od glavnih problema koji je posebice tištio vizitatora.

Radi se o heretizmu i hereticima koji ili tu djeluju ili pak odavde potječu. On je tu doduše spomenut samo uzgredno, kao nešto što je manje problematično, ali se iz nekih njegovih ranijih prijedloga može zaključiti da je o tome intenzivno razmišljao. Tako je još ranije, 29. prosinca 1579., kao jednu od mogućnosti predložio porečkom biskupu Cezaru de Nores da se Sveti Petar u Šumi, mjesto gdje se trenutno nalaze redovnici Sv. Pavla, ustroji kao središte iz kojega će se suzbijati pogibeljne ideje protestantizma. Dakle, u toj zadaći treba se osloniti na kler, a preduvjet je da župnici kao i drugi njegovi suradnici budu

52 Vidi bilješku 40.

53 A. Valier, Visitatio parentinae, n. dj.,"Adventus ad castrum S(ancti) Vincentij" str. 83-85. Vizitatorovi bilježnici zapisahu i ove podatke. U kaštel je stigao iz susjednog Dvigrada, udaljenoga oko pet milja. Aktualni upravitelj i zapovjednik vojničke-konjaničke postrojbe bio je Bartolomej Lanzago. Njemu je pripala čast da organizira doček za uglednog gosta. Sudeći prema zabilješkama tu je zadaću izvrsno obavio. Naime, Valier je s pratnjom ušao u Svetvinčenat kroz dugi špalir postrojenih vojnika, na trgu je za tu prigodu bio izgrađen posebni podest sa zaklonom a uokolo mnoštvo razdragana naroda klicalo je papinu izaslaniku. Opće ushićenje je dodatno bilo pojačano tutnjavom topova, čime se bližem i daljem okruženju davalo do znanja da se tu događa nešto nesvakidašnje.

54 Kaštel je vlasnik Marin Grimani u potpunosti obnovio 1587. godine. Usp: Dane Gruber, Povijest Istre, n. dj. str. 232.

55 Biskup Cezar de Nores ostavio je oporučno 200 dukata za potrebe siromašnih u Poreču, Vrsaru i Svetvinčentu. I. Grah, n. dj. str. 8

56 Vlasnici kaštela Grimani uživaju partonatsko pravo, tj. imaju pravo izabrati nadžupnika dok biskupu pripada pravo izbora dva svećenika s naslovom kanonika.

57 Prema odlukama tridentinskog koncila svaka je župa bila dužna voditi pet knjiga. Krštenih, krizmanih, vjenčanih, umrlih i stanje duša.

i materijalno situirani. Osim što će revno brinuti o vjerničkom puku u Svetvinčentu bit će to najbolja obrana protiv krivovjeraca, tj. pristalica Lutherove nauke[58] koji se nalaze u neposrednoj blizini.[59]

Treba li posebno naglašavati Valierovu zauzetost glede fenomena otpadništva u XVI. i XVII. stoljeću, kada se zna da je to poslije raskola 1054. godine bila najveća kriza u katoličkoj crkvi. A upravo je Istra, magični prostor koji je usprkos svim negativnim predznacima koji omeđuju spomenuta stoljeća, gotovo zagonetno iznjedrila nekoliko briljantnih umova protestantskog pokreta. Npr. Petar Pavao Vergerije, koparski biskup i njegov brat Ivan, biskup pulski, Matija Vlačić-Franković, iz Labina koji je svom krsnom imenu kasnije pridodao i narodnosnu oznaku kao Flacius Iliricus, Stjepan Konzul iz Buzeta, Baldo Lupetina i mnogi drugi. No pored crkvenih službenika i kako vidimo visokih dužnosnika, Lutherove se ideje šire i djelovanjem svjetovnjaka iz neposredne blizine, tj. austrijskog dijela.

Heretici u susjedstvu

Isti porečki biskup Cezar de Nores koji je vizitatora dopratio u Svetvinčenat i s njim zasigurno o svim tim pitanjima potanko raspravljao, osam godina kasnije, u svojoj prvoj relaciji Svetoj Stolici 1588. navodi kako se na području njegove biskupije, koja se dijelom nalazi u granicama carevine, živi veći broj otpadnika od prave vjere.[60] Pritom kao najagilnijeg promotora s kojim je vjerojatno imao i osobnih sukoba izdvaja aktualnog zapovjednika Pazinske knežije kapetana Jurja Primicerija koga je car na biskupov zahtjev dao prognati iz knežije,[61] premda se ovdje radi samo o jednom o bezbroj takvih primjera. Naime, tijekom XVI. stoljeća bio se razbuktao pravi vjerski pokret koji međutim usprkos silnom entuzijazmu njegovih promicatelja, obnašatelja feudalnih službi ali i svećenika u Pazinu, nije u običnom puku imao većeg uporišta.[62] U trećoj relaciji 1592. godine biskup sa zadovoljstvom konstatira da se vjersko stanje znatno popravlja, da ima dosta puka koji se ponovno vraća pravoj vjeri a ujedno moli svetog oca papu da utječe na nadvojvodu Ferdinanda kako bi ovaj spriječio dolazak u Pazin takvih službenika koji nanose nepopravljivu štetu. Istovremeno relacije slična sadržaja piše i njegov susjed, pićanski biskup

58 A. Valier, n. dj. str. 85.

59 Luterova nauka je u Istru nesmetano prodirala iz austrijskog dijela, posebice preko Kranjske gdje su je udomljavali mnogi svjetovnjaci ali i svećenici poput Ivana Fabijanića i Matije Živčića u Pazinu. A neposredna blizina heretika, tj. mjesta gdje oni nešto slobodnije djeluju, jest od od kaštela Svetvinčenat udaljena svega nekoliko milja sjevernije prema austrijskom Žminju.

60 Ivan Grah, Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici 1588.-1775. U: Croatica Christiana Periodica , god.VII. br. 12., Zagreb 1983., str. 3. (dalje : Ivan Grah, Izvještaji)

61 Ivan Grah, Izvješća, isto.

62 Ivan Grah, Izvješća, isto

Juraj Reitgartler koji je na toj funkciji ostao čak trideset godina od 1570. do 1600.[63] Osoba takvoga ranga, koja ostaje u istoj službi toliko dugo godina, bez obzira na povremena izbivanja, zacijelo mora imati precizne informacije o svim zbivanjima ne samo svoje biskupije već i znatno šire. Pored toga, biskup je visoko obrazovana osoba pa treba pretpostaviti da su mu već poradi same te činjenice i mnoge situacije bile razumljivije nego drugima. Međutim, dok biskup Cezar de Nores u svojim relacijama upozorava Svetu Stolicu o opasnostima od protestantskih ideja koje se uvelike šire upravo na austrijskom području, a pićanska je biskupija sva na tom dijelu, osim Grimalde, Juraj Reitgartler u izvješću 1589. godine tvrdi da su jedini pristalice Lutherove nauke tek zakupac sela Čepić i njegova žena koji ionako rijetko dolaze ovamo. Prema tomu, Sveta Stolica ne mora biti zabrinuta za možebitne uplive koji se odvijaju izvan njegove biskupije. U tu biskupovu tvrdnju, poznavajući opće stanje u Istri, teško tko može povjerovati. Još bi neprimjerenije bilo optužiti ga za podvalu ili obmanu, i to biskupa koji je živio isposničkim i kreposničkim životom, umrijevši na glasu svetosti u Pićnu 10. prosinca 1600. god.[64] Promišljajući razloge tako složenom izvješću moglo bi se zaključiti više mogućnosti. Kao prvo, možda biskup osobno ni nije sastavio izvješće već se samo s njim suglasio i potpisao ga. Ono je napisano naizmjence latinski i talijanski te mu nedostaje datacija, iako se pretpostavlja da je to bilo 1589.[65] Ne vjerujemo da je doktoru teologije u službenoj prepisci sa središnjicom katoličke crkve mogao izbjeći taj detalj, bez obzira što je izvješće umjesto njega u Rim odnio domaći svećenik Nikola Jadrulić. Razlozi su vjerojatno dublje prirode. Njih se može naslutiti iz izvješća 1593. koji je u Rim odnio svećenik Šime Brumnjak. Nakon što je podastrijet opis stanja u biskupiji čini se da je biskup ipak otvorio dušu. Tako npr. u 23 godine, koliko se već nalazi na njenom čelu, doživio je mnoge životne neprilike i opasnosti od susjednih heretika i zračnih nepogoda.[66] Za ovu zadnju opasku treba vjerovati da je biskup mislio na česte vremenske nepogode praćene tučom i silnim gromovima.

Naime, i Pićan kao i Gračišće gdje on ima svoju rezidenciju nalaze se na takvim uzvisinama koje su bile izložene upravo takvim elementarnim nepogodama. Kako se biskupska kurija nalazila neposredno uz visoke zvonike koji su svojim vršcima privlačili tmurne oblake i njihove munje sigurno se i biskup puno puta našao zatečen po život prijetećim praskom. Ali kako shvatiti ovu prvu konstataciju. Koji su to heretici iz susjedstva

63 Iako je Juraj Reitgartler bio rodom iz glagoljaškog Senja, k tomu izuzetno obrazovan doktor teologije te zagrebački kanonik, čovjek svetačka života, ipak će ostati nejasno zbog kojih se razloga upravo on, od svih istarskih biskupa, najodlučnije zauzimao za istrebljivanje glagoljice i uvođenje tzv. rimskog obreda umjesto akvilejskog. To tim više što upravo on stoji na čelu dijeceze u kojoj je uporaba glagoljice i staroslavenskog jezika u liturgiji nazočna u svim župama osim u Gračišću i Pićnu kako sam piše u izvješću od 1589. a od deset tisuća stanovnika uglavnom su svi Hrvati starosjedioci te nešto prebjega pred Turcima. (I. Grah, str. 1).

64 Camillo de Franceschi, Storia documentata, n. dj. str.335.

65 I. Grah, isto

66 I. Grah , isto

koji karizmatičnom i bogobojaznom biskupu prijete smrću? Kojeg susjedstva? To možemo samo pretpostaviti ali ne i sigurno utvrditi. No, ne otvara li ova biskupova opaska, ako je iskreno izrečena, zapravo metodu prisile i ucjene, pomoću koje se ideje protestantizma nastoje proširiti među običan puk. Jesu li možda takve ucjene stizale i iz redova nekih glagoljaša, prikrivenih simpatizera protestantskih ideja? To također ne treba isključiti kao mogućnost, imajući u vidu nastojanje protestanata da svoje knjige tiskaju upravo na narodnom pismu. Stoga, ako je ova pretpostavka točna, onda bi tu trebalo potražiti biskupov negativni stav prema glagoljici i staroslavenskom, kao potencijalnom mediju u širenju krivovjerja u njegovoj biskupiji iako je i sam bio izdankom ovog uljudbenog okruženja. Njegov nasljednik Antun Zara (1601.-1621.), svjedok čak i aktivni sudionik tragičnih ratnih obračuna,[67] što je uistinu neuobičajeno za jednog tako visokog crkvenog dužnosnika iako ne i nepoznato, jer su u sličnim ratnim obračunima sudjelovali i neki fratri iz Sv. Petra u Šumi, prokazuje kao heretike tri plemićke obitelji iz Čepića; Borghen, Barbo i Nikolić ali i stanoviti broj drugih ljudi, više ili manje ustrajnih u zabludama.[68] Istodobno, za razliku od njega, njegov prvi susjed, porečki biskup Ivan Lippomano (1598.-1608.) izvještava Svetu Stolicu u jednoj od svojih četiri relacija kako u njegovoj biskupiji nema heretika. Čini se da je izjava točna, dakle da je navala krivovjeraca posustajala jer, kako vidimo u sljedećoj relaciji, "Bogu zahvaljuje" u općoj moralnoj krizi na tome milosrdnom daru i Leonardo Tritonio, novi predstojnik Eufrazijeve bazilike (1609.-1631.),[69] a to je i konstatacija i Pompeja Coroninia pićanskog biskupa (1625.-1631.). Poslije ovakvih posljednjih obavijesti, pitanje otpadništva iz katoličke crkve, odnosno opasnosti protestantskog heretizma u Istri kao možebitne opasnosti kao da više ne postoji. Istarski biskupi u svojim uobičajenim relacijama Svetoj Stolici više ne dotiču to pitanje. Moglo bi se sukladno takvim zbivanjima zaključiti kako "Uskočki rat" 1615.-1618. godine predstavlja određenu razdjelnicu u socijalnoj, duhovnoj i gospodarskoj povijesti Istre, nakon koje čini se da definitivno posustaju agilni promicatelji protestantskih ideja na ovom području. Istarske biskupe u ovo poratno doba više od svega zanimaju tragične posljedice; popaljena sela, uništeno gospodarstvo, razorene crkve, ubijeni svećenici, osiromašeno pučanstvo itd. Biskup Antun Zara u četvrtoj relaciji Svetoj Stolici 1620. godine otkriva sumornu sliku života. Njegova je prostorno mala biskupija ionako do tada napučena malim brojem žitelja (oko 10 tisuća) izgubila tijekom trogodišnjeg rata više od tisuću lju-

67 Osobno je sudjelovao u ratnom pohodu na strani austrijske vojske u zauzimanju kaštela Račice u vrijeme tzv. Uskočkog rata.

68 Sasvim je jasno da se o nekom intenzivnom suživotu, toleranciji ili čak međusobnoj otvorenoj komunikaciji dviju suprostavljenih skupina vjerničke populacije ne može govoriti. Kao što se biskupu Reitgartleru prijetilo smrću, podjednako se tako prijetilo i sljedbenicima Lutherove nauke. Biskup Zara navodi da su se mnogi pod prijetnjama odrekli zabluda, kao npr. plemić Adam dok su mnogi muževi i žene poradi upornosti, na intervenciju nadvojvode Ferdinanda protjerani iz pićanske biskupije (I. Grah, str. 4).

69 Ratne prilike očito nisu pogodovale promicanju reformatorskih ideja. Neki su napustili Istru dok su se drugi pritajili. Biskup Tritonio zahvaljuje Bogu što u ovoj općoj, moralnoj izopačenosti nema javnih heretika (I. Grah , str. 14)

di.[70] Valja zamijetiti i vjerski zanos, jer ljudi traže jakost i utjehu u vjeri u ovim teškim vremenima, te sigurno nemaju vremena razmišljati o teološkim ili dogmatskim razlikama. Međutim, ovo područje, bez obzira na neposredne povode i razloge, kronično boluje od manjka stanovništva. Demografski manjak, koji se organizirano ili spontano već cijelo stoljeće mehanički popunjavao dobjeglicama iz raznih hrvatskih ili drugih mediteranskih područja, popunjavao se i usporavao poradi mnogobrojnih poteškoća u procesu trajnog udomljavanja. Na jednu od njih biskupi dramatično upozoravaju Svetu Stolicu.

Novi doseljenici u Istru, premda su svi uglavnom pripadnici katoličke crkve, osim manjeg dijela pravoslavaca,[71] donose loše navike i čudne običaje. Odnosi se to na praznovjerje, magiju i razna gatanja i čudne običaje. Do koje je mjere to zbunjivalo istarske ordinarije govori nam i vapaj porečkog biskupa Ivana Lipomana koji je 1603. rezignirano zaključio "... u biskupiji nema heretika ali je zato biskupija toliko zaražena praznovjerjem i maleficijima te se ne može reći da je pošteđena od odmetničke ljage".[72] Prema tomu, pošast praznovjerja je toliko proširena da za katoličku crkvu predstavlja istu opasnost kao i protestantizam. Ovakva kvalifikacija ima za cilj samo jedno. Mobilizirati sve one koji su do sada bili uključeni u borbu protiv pristalica Lutherove nauke, ne samo crkvene već i državne organe. Naravno, biskup Lipomano je nemoćan sam bilo što učiniti ali žalosno zaključuje kako niti među civilnom vlašću ne vidi doraslog čovjeka koji bi uspješno obavio zadaću.[73] Jedino što biskupu preostaje jest pravo tzv. pridržanih grijeha sukladno kanonskom zakoniku katoličke crkve poznat kao "casus superstitionis". Do koje je mjere porečki ordinarij ponekad bio zbunjen takvim ponašanjem kazuje i primjer Ivana Krstitelja del Giudice (1644.-1666.) koji je svoje vjernike u II. relaciji čak pogrdno nazvao neljudima i barbarima.[74] Na takve deformacije ukazivali su skoro svi istarski biskupi u tijeku službe i obveze "ad limina" no nije poznato da je bilo nekih žešćih obračuna, osim moralnih osuda od strane biskupa ili pak blažih kazni civilnih sudskih vlasti u prilikama kada se radilo o optužbi za "divlji" brak.

Posljednja lomača u Istri

Najdrastičniji se primjer obračuna s magijom zbio upravo u kaštelu Svetvinčenat. Tu je 25. veljače 1632. godine na gradskom trgu ispred crkve i kaštela, jedna starica zbog magije izgubila glavu. Kako piše M. Tamaro u djelu "Istarski gradovi i kašteli", nova

[70] Premda je mnogo vitalnog stanovništva u ratu izginulo, Mlečani su mnoge preostale muškarce odveli na galije ili u internaciju, seljacima su oteli i odveli stoku, popalili usjeve i štale (I. Grah, 4)

[71] U biskupskim se relacijama vjernike istočnog obreda, one koji su došli iz Albanije, Crne Gore ili Grčke ne obilježava hereticima već shizmaticima.

[72] I.Grah, Izvješće, str. 8

[73] Misli podjednako na austrijski i na mletački dio Istre. Poroke bi trebalo progoniti i strogo kažnjavati.

[74] Ovi barbarski i neljudski narodi imaju veoma loš običaj otimanja žena s kojima se kasnije žene, opravdavajući se da to čine po dogovoru ili nagovoru njih samih (I. Grah, 21.)

stanovnica Svetvinčenta, rodom iz Zadra prokazana je kao štriga, odnosno vještica. Tijekom sudskog procesa organiziranog na očigled mnogobrojnog naroda, mučena najsurovijim načinom, nesretna je starica u želji da spasi život priznala sve što su od nje tražili; da je narodu napravila mnoga zla i da je u izravnoj svezi s vješticama. Tako je nesretnica iznuđenim priznanjem potpisala sama sebi smrtnu presudu. Osuđena je na smrt vješanjem a odmah potom bačena u oganj i spaljena kako se možebitno ne bi osvećivala s onu stranu drugog svijeta.[75] Kako kaže Tamaro, glas o ovom dramatičnom događaju ubrzo se pronio svim dijelovima provincije, ali i šire. Ono što privlači pažnju u spomenutom slučaju jest i činjenica da su se domaćini ali i vlasnici kaštela, barem formalno ogradili od izravnog sudjelovanja u tom procesu. Naime, sve ovlasti civilne, krivične i političke prirode u procesu prenijeli su na izvjesnog Franju Mladinea, koji je za tu priliku došao izravno iz Italije. Zašto je tako postupljeno. Razlozi su vrlo praktične prirode. I sam Mladineo potječe iz Dalmacije kao i spomenuta Marija Radislović, što više, moglo bi se pretpostaviti da ju je od ranije poznavao. Budući da nije poznato tko su bili svjedoci u tom procesu i čime su je konkretno teretili, osim što su je uopćeno optuživali da druguje s vješticama, pretpostaviti treba da je Mladineo za dijelom njena navodnoga krimena posegnuo iz vremena kada je ona još živjela u okolici Zadra. No je li ovakva drastična kazna rezultat njihova možebitna nesporazuma još iz starog zavičaja ili je pak Franjo Mladineo uistinu bio tako revnosan, teško je utvrditi. Vjerojatnije je ipak da je "kocka na nju pala" kao zalog za javne grijehe i za njihovo iskupljenje. Ne treba naime zaboraviti ni činjenicu da se radi o starici, ženi u poodmakloj životnoj dobi, čijem je životnom "curriculumu" bilo sudbinski namijenjeno da u kasnim godinama promjeni ne samo materijalni već i duhovni prostor, ali i životne navike.

Usud prognaništva kojega smo i danas svjedoci, kao da je imanentno utkan u povijesno tkivo hrvatskoga naroda. Sasvim je sigurno da je i svetvinčentska tragičarka Marija Radislović na vlastitom primjeru iskusila svu njegovu dramatičnost, u svim mogućim oblicima. Alternativni životni prostor na imanju Grimanijevih, koji joj je trebao osigurati udomljenje i smirenu starost, vjerojatno je bio mnogo gori od njenog zavičaja Zadra ili okolice iz kojega je odselila. U Istru ona dolazi neposredno iza uskočkog rata. Iako se može reći da za prognaništvo nikad nisu povoljna vremena, uvjetno se ipak može reći da su najnepogodnija ona koja se događaju poslije ratnih pošasti. Glad, neimaština, paleži, otimačine, nesigurnost, besperspektivnost nisu baš dobri temelji na kojima se može graditi bolja budućnost.

Sam Bog zna kakve li je sve osobne i obiteljske traume proživjela ova zadarska starica. Treba pretpostaviti da je u svom očaju, kratila duge i hladne zimske noći obilazeći mnogobrojne križine i gromače pa je tako na sebe svratila pozornost ljudi. U tome ne treba isključiti niti mogućnost da se radi o duševno rastrojenoj osobi. Sve su to elementi koje bi valjalo uzeti u obzir kod ocjenjivanja prilika u Svetvinčentu u prvoj polovici XVII. sto-

[75] M. Tamaro, Le città e le castella dell' Istria, Poreč 1893. str. 645.

ljeća. A da je takvih primjera bilo više nego što se misli, doduše ne s tako tragičnim završetkom, kazuje i običaj zvonjenja tijekom cijele noći započevši na vigiliju Ivanje 24. lipnja. Bila je to zvučna poruka sa zvonika crkve Gospina uznesenja svim zlim dusima i štrigama da se što dalje maknu od njihovih kuća, štala, njiva, vinograda i pašnjaka.[76] Njihovo omiljeno okupljalište prema narodnom vjerovanju bile su upravo križine, raskrižja poljskih putova gdje je najvjerojatnije često viđena upravo spomenuta Marija Radislović.[77] Ovaj se običaj noćnog zvonjenja i tjeranja vještica zadržao čak do sredine XX. stoljeća, ne samo u Svetvinčentu već i pripadajućim kapelanijama.[78]

Čak i onda kad bismo iz ovog primjera izuzeli sve subjektivne procjene i pretpostavke, u jednome detalju ne može biti ničega spornoga. Vješanje i spaljivanje ove nesretnice dogodilo se upravo u trenutku kada se na istarske prostore još jedanput ušuljala kuga, epidemija koja je do ljetnih mjeseci strahovito poharala poluotok. Bijaše to jedna od najrazornijih epidemija koja je ikad prošla ovuda. Stoga je i nazočnost velikog mnoštva ljudi na svetvinčentskom trgu 25. veljače 1632. godine više odraz izuzetnog duhovnoga i psihosocijalnog stanja cijelokupnog općinstva, nego li pitanje stvarne krivnje Marije Radislović. Nema nikakve sumnje da je takvoj psihozi uvelike doprinijelo i djelovanje bičevalačke bratovštine Sv. Roka utemeljene prije 13. godina, još u srpnju 1619.

Je li tada generalni vikar porečke biskupije Antun de Leonardis, inače župnik crkve Sv. Fume u Rovinju i dvigradski kanonik, mogao naslutiti da će i njegovim blagoslovom biti 13 godina kasnije potpaljena vjerojatno posljednja lomača na istarskom poluotoku. Osnivanje bičevalačke bratovštine u ovom kaštelu vjerojatno i nije bila njegova zamisao, ali svakako treba reći da je neposrednu zadaću upravo on izvršio. Po čijem nalogu? Da li na inicijativu samoga vrha katoličke crkve ili je pak to bila procjena mjesnog ordinarija iz Poreča, teško je reći. Naime, ne bi trebalo isključiti niti mogućnost da se iza tog projekta, u dogovoru s nekim od civilnih upravitelja kaštela,[79] našao i aktualni ordinarij Leonard Tritonio. Radi se o izuzetno obrazovanom i angažiranom čovjeku, doktoru obaju prava, vrsnom piscu filozofskih traktata. Upravljao je biskupijom u izuzetno dramatičnim vremenima od 1609. do 1630. godine. Bio je svjedokom predratnih strepnji, tragičnih ratnih i još dramatičnijih poratnih prilika. Osim toga, Tritoniev je život bio determiniran također i mjestom rođenja. Rođen je u Udinama, mjestu iz kojega su devedesetih godina šes-

[76] M. Tamaro, n. dj. str. 646.

[77] Najefikasnija borba protiv noćnih pohoda vještica i drugih duhova su kapelice koje su se često gradile na takvim mjestima.

[78] Stariji ljudi u selu Režanci još i danas živo pamte noćno zvonjenje na vigiliju Sv. Ivana 23. lipnja u crkvici Sv. Germana.

[79] Iako u zabilješkama nedostaje datacija, u popisu članova (vjetrojatno 1625. godine) kao aktivne članove čitamo pod rednim brojem 31. "... Franc(esc)o Corellio Cap(itan)o di questo luoco di S(an) Vincenti, 32.D(ome)nico Corellio, Piouano di detto luoco, 40.Gio(vanni) Giac(om)o Comia, Canc(elie)r di questo luoco, 68. Elena Comia (vjerojatno supruga kancelara, jedina žena među 75. članova)". Usp. Poslovna knjiga, n. dj., registar članova za 1625).

naestog stoljeća potekle mnoge crkvene reforme, od kojih treba izdvojiti i onu o dokidanju obreda tzv. "ritus patriarchinus" i uvođenja u liturgiju "ritus romanus".[80] Osim toga Tritonio je imao dignitet akvilejskog kanonika pa je i s te strane imao uvida u sva zbivanja ne samo na istarskom poluotoku već i znatno šire.[81]

Moglo bi se pretpostaviti da je upravo Tritonio, ako i nije bio inicijator, sasvim sigurno sudjelovao u prekrajanju "Pravila" bratovštine Sv. Roka. Znao je za njihov sadržaj, preoblikovao ih posloživši članke onako da je u prvi plan istaknuo konkretne poteškoće pred kojima se društvo trenutno našlo. Tako npr. pitanje otpadništva općenito, a čak i same obavijesti o heretičkim aktivnostima, a one su se do sada često puta sa zebnjom bilježile u izvješćima "ad limina", postaju odjedanput pravo olakšanje pred naletom velike krize. Gospodarstvo rastrojeno, razrušene kuće, i popaljeni i opljačkani usjevi, porušene crkve, ubijeni svećenici, ljudi, životinje, zatočeništva, kriza morala, gotovo redovite epidemije širih ili manjih razmjera itd. To je sumorna slika istarske svakodnevice nakon Uskočkog rata, a premda su i ovo tek samo neka od naznačenih pitanja koja su od svih društvenih čimbenika zahtijevala izuzetan angažman i kvalitetno rješenje. U Svetvinčentu je u skladu s tim ljudima ponuđen zanimljiv program koji bi se mogao sažeti sintagmom "što veća kriza to radikalniji odgovor". Koliko je ovakav angažman bičevalačke bratovštine Sv. Roka

80 Uz ovu crkvenu reformu potrebno je istaknuti nekoliko bitnih značajki, naoko protuslovnih. Naime, na pokrajinskom crkvenom koncilu u Udinama 1596. godine među ostalim, inicirana je zamjena dotadašnjeg akvilejskog obreda u liturgiji u rimski. To je u Istri imalo kao izravnu posljedicu i postupno uvođenje latinskoga umjesto dotadašnjeg staroslavenskog jezika u liturgiji, konkretnije, uporabu rimskog misala, rituala i brevijara. Premda se u sinodalnim zaključcima, (biskupi su bili svjesni stanja na terenu) odredbe formuliraju u formi preporuka, ipak je to u stvarnosti bio početak isključivanja iz uporabe starohrvatskog jezika i glagoljičkog pisma u liturgiji na istarskom poluotoku. Tu preporuku su neki biskupi shvatili uvjetno (poput Cezara de Noresa iz Poreča koji je svojim novonaseljenim vjernicima nastojao pribaviti hrvatske liturgijske knjige) no neki su, poput pićanskog Jurja Reitgartlera naredili njihovo uništavanje i spaljivanje (I. Grah, Izvješća pićanskih, n. dj. 1-2). U čemu se pak sastojalo protuslovlje? Naime, još je Grgur XIII. (1572.-1585.) bio počeo osnivati ili obnavljati manje kolegije u Rimu za školovanje svećenika raznih naroda. U tom sklopu bio je obnovljen i Ilirski zavod u Loretu gdje se na trošak crkve školovalo oko 40 klerika. Nešto kasnije je papa Urban VIII., 1627. procijenio da bi u tom zavodu bilo dostatno 20 mjesta za ona hrvatska područja koja se protežu od Budve do Osora dok bi ostala mjesta trebalo rezervirati za klerike koji potječu iz onih hrvatskih krajeva koje su okupirali Turci. Zanimljivo je konstatirati da je iz ovog plana ispala Istra, premda je po svim svojim obilježjima spadala u aktivne glagoljaške sredine (biskup de Nores iz Poreča čak je predlagao osnivanje glagoljaškog sjemeništa na području njegove biskupije). S druge pak strane 1620. godine osnovana je u Rimu kongregacija za širenje katoličke vjere među raznim narodima a posebice među Hrvatima koji su ostali pod turskom vlašću. Što više, kongregacija 1622. godine započinje intenzivnu akciju stvaranje jedinstvenog jezičnog izričaja koji bi bio prikladan za tiskanje liturgijskih knjiga. Sukladno tim nakanama Bartol Kašić započinje 1625. godine glasoviti prijevod Biblije na hrvatski jezik. Tako je u istom trenutku katolička crkva neobjašnjivo, na južnom dijelu istočnog Jadrana poticala afirmaciju hrvatskog jezika u njegovom sjevero-zapadnom dijelu (u Istri) započela s njegovom suspenzijom iz liturgijske uporabe. Dvostruki kriteriji u istoj problematici ukazuju i na neke skrivene zamisli.

81 Nakon što se 1630. godine povukao iz aktivne biskupske službe a umro je u rodnom gradu (Udinama 1631.) a tek poslije trogodišnje "sedes vacante" naslijedio ga je brat Ruggiero (I. Grah , Izvještaji porečkih... str. 10)

stvarno pridonio ublažavanju aktualnih poteškoća u kaštelu teško je utvrditi, no jedno je bez sumnje točno. U općem beznađu, ljudima preostaje jedina nada oslanjajući se na Boga, ali je uvjet zato da se izmoli njegova milost, pa i na taj način koji su ponudili bičevaoci. Nekad davno, prije više stoljeća je sljedbenicima istih ideja to pošlo za rukom pa valja se nadati da će njihove molbe Svevišnjem biti uslišane i ovom prilikom.

Zabrana za psovače, zelenaše i preljubnike

Bratovština je pravno počela djelovati 10. srpnja 1619. godine, čak simbolično u petak na dan Sv. Vinka,[82] kada su i izglasana pravila, odnosno statut. To, međutim, ne znači da je ona utemeljena istog dana. Naime, prema svemu se čini da je ovim svečanim činom, u stvarnosti bilo samo potvrđeno postojanje i djelovanje ove laičke udruge, koja je možda nastala u jeku najžešćih ratnih obračuna 1615.-1617. Formalni razlog registraciji nije bilo teško naći, a potvrđuje našu pretpostavku da je ona već postojala, pošto biskupski vikar Anton de Leonardis taj dan dolazi s već gotovim pismenim rješenjem na njihovu zamolbu. U njoj su oni već ranije tražili dopuštenje za izgradnju crkve Sv. Roka,[83] dok su flagelantsku praksu ionako već prakticirali, te im prigodno čitanje i tumačenje članaka spomenutih pravila nije predstavljalo nikakvu novinu.

Pravila su sastavljena od kratkog uvoda te 16 članaka u kojima se reguliraju prava i obveze braće.[84] Već se u prvom članku jasno može naslutiti koje moralne norme moraju zadovoljiti članovi. Zapravo, u ove tri rečenice očekivalo bi se kako je tvorac pravila najprije nabrojio sve one moralne i druge osobine koje mora posjedovati svaki od braće a tek onda možebitno, poradi određene garancije navesti one negativne. Ovdje se nasuprot tomu kazuje tko i pod kojim uvjetima nikada ne može postati članom udruge.

Iz bilo kakvog udjela u radu zauvijek treba isključiti ljude koji javno psuju, zelenaše, preljubnike ili njima slične.[85] Zašto je bilo bitno postaviti takav moralni prag ispod kojega neki nisu smjeli proći? Intencija je više nego jasna. U suglasju s božjim planom ne može se ostvarivati cilj ukoliko bi netko od braće svojim ponašanjem rušio temeljna načela katoličkog nauka. Vertikala između Boga i čovjeka se nije smjela rušiti. Međutim, već sama činjenica da se u pravilima apostrofira kletvu kao veliko zlo sugerira zaključak kako je jedna od izravnih posljedica rata i pad opće uljudbene komunikacije među ljudima. Druga negativnost na koju se upire prstom jest pošast zelenaštva. Nema nikakve sumnje da je ona izravna posljedica ratnih a još više poratnih prilika. Bilo je takvih ljudi koji su se bezobzirno bogatili na općoj nesreći, uglavnom najsiromašnijih slojeva stanovništva. Tzv.

82 Ako je vjerovati vječnom kalendaru to se dogodilo upravo u petak. Usp: A.Cappelli, Cronologia, cronografia e calendario perpetuo, Milano 1978. str. 55.

83 Vidi bilješke 41-45.

84 Uvodni je dio pisan latinskim jezikom dok su članci pisani talijanskom kurzivnom humanistikom.

85 "S` ordina ch` in questa diuota compagnia non si debba mai riceuer il huomo che sia pubblico bestemiatore, usuratico, concubinario o altri simili ..." (Poslovna knjiga, Pravila, članak 1.)

ratni profiteri očito nikada nisu imali mjere. Stoga je razumljivo da se nije lijepo gledalo na one koji su vlastiti gospodarski i imovni status stvarali i uvećavali dok je najveći dio populacije preživljavao ili čak umirao od gladi. S takvom kategorijom ljudi nije se moglo ozbiljno računati u niti jednom poslu, a posebice ne u poslu takve vrste gdje se ljubav prema bližnjemu doživljava kao jedna od najvažnijih Kristovih zapovijedi. Treći se primjer odnosi na preljubnike koji se svojim životnim navikama izravno suprostavljaju božjim ali i crkvenim zakonima.[86] Peti sakramenat je temelj zdravog društva, pa onaj tko narušava taj sklad ne zaslužuje biti članom niti takve laičke udruge. Svojim bi lošim primjerom mogao pokvariti i ostale, kao što samo jedna bolesna životinja može zaraziti cijelo stado. Prema tome, prije nego bi se pojavila mogućnost da se nekoga od takvih ljudi i primi u bratovštinu potrebno je dobro provjeriti jesu li se uistinu oni oslobodili spomenutih poroka.[87] Ali ni tada nisu sigurni. Njihova je kandidatura a potom i izbor u rukama članstva koje se tajnim glasanjem izjašnjavaju žele li ga primiti u članstvo ili ne.[88] Pri koncu te formalne procedure glede prijema, novoprimljenik prije nego li postane punopravnim članom mora još proći svojevrsno očišćenje i okrjepljenje duše. Mora se ispovjediti i pričestiti nakon čega se može uključiti u svete pokorničke procesije.[89] Nakon ovakve moralne selekcije slijedi za braću onaj dio obveze koji utvrđuje njihov vanjski izgled, kako bi ih se po tom detalju odmah moglo prepoznavati. Taj se detalj uglavnom sastojao u odgovarajućoj odjeći koja mora biti prikladna pokorničkim aktivnostima.[90]

Ono što je zanimljivo u tome jest i činjenica da je svaki od braće to morao nabaviti vlastitim sredstvima a ne na račun udruge ili pak nekoga od subraće.[91] Trećim člankom se potom utvrđuje kako se svake godine na dan Sv. Roka, zaštitnika bratovštine, izabire upravitelja i dva savjetnika.[92] Njihova je zadaća voditi interesa o radu i ugledu te nastojati da među subraćom vladaju što bolji odnosi dok možebitne nesporazume moraju što prije izgladiti. Na koncu službe koja traje godinu dana neposredni upravitelji podnose izvješće.[93] Sudeći pak prema člancima 7. i 8. kalendar godišnjih aktivnosti bio je izrazito

86 U izvješćima "ad limina" biskupi često navode upravo izvanbračne kontakte kao primjer moralnog pada stanovništva poslije rata (I.Grah, passim)

87 "..., se prima non sara` certo d` hauer lasciato detto pecaato, essendo ch` un sol animale e` bastante ad infetar tutto il gregge". Pravila, isto.

88 "..., debba esser balotato da tutti i fr(ate)lil per ueder se lo uorano o no." Pravila. članak 4.

89 "..., non possi pero intrar nelle santissime Processioni della Conpagnia se prima non sara confessato et communicato". Pravila, članak 5.

90 " Ogni uno di questi fr(ate)lli sia obligato hauer il suo cilicio o uestimento. Pravila, članak 2.

91 "..., li qual cilicij o uestimenti et disciplinae ciascun fr(ate)llo doura farsi del suo, senza alcun interesse della scuola ne delli fr(ate)lli". Pravila, članak 2.

92 Ovdje se neposrednog upravitelja sa jednogodišnjom službom naziva kapo (capo) dok se kod drugih bratovština uglavnom naziva gastaldom.

93 " il qual Capo et Compagni habbi a durar un anno solamente, nel fin del quale habbi a render conto della sua adm(m)inistratione". Pravila, članak 3.

zgusnut. Stječe se dojam da se u kaštelu i oko njega vrlo često odvijaju pokorničke ophodnje, kako po danu tako i po noći, gdje su neki od braće, ovisno o nadahnuću bičevali vlastito tijelo do krvi.[94] Oni koji poradi bolesti ili nekog drugog valjanog razloga nisu mogli sudjelovati u tome bili su dužni barem u duhu sudjelovati izbjegavajući griješne prigode i propuste.[95] Tako se kao dani održavanja procesija navode:

- Svaki petak u mjesecu ožujku uključujući i one kroz korizmu,
- vigilija Sv. Ivana Krstitelja,
- vigilija Sv. Jakova ,
- vigilija Sv. Bartola,
- vigilija Sv. Petra,
- vigilija Male Gospe,
- vigilija Svih Svetih[96]

Iz ovoga se navedenog rasporeda može zaključiti koliko su žitelji kaštela bili svjedocima ili pak izravnim sudionicima javnih religioznih iskaza. Bratovština Sv. Roka je tako tijekom godine priređivala barem od 10 do 14 procesija,[97] što bi u prosjeku značilo da se to događalo svakog mjeseca. Doduše, bilo je to i češće, posebice ako se ima u vidu vrijeme od lipnja do rujna, tj. od Petrova do Male Gospe. Vjerojatno iz čisto praktičnih razloga, ponajprije vremenskih uvjeta koji ne bi omogućavali normalno odvijanje pokorničkih ophodnji, izbjegavalo se zimske mjesece, mada je u kršćanskom vjerovanju vrijeme adventa a potom i Božića vrlo bitno. Zašto su pak bili odabrani ovi dani i svetkovine a ne neki drugi, možemo samo pretpostavljati, ali je donekle čudno da na ovom popisu nema Sv. Roka, zaštitnika i titulara istoimene bratovštine. Osim toga, čini nam se logičnim da su te pokorničke procesije trebale kretati ali i završavati u njihovoj crkvi izgrađenoj već 1622. godine u neposrednoj blizini zidina. Kako nema nikakve naznake o tome vjerujemo da je početak i kraj ipak bio u župnoj crkvi Gospina Uznesenja, pa je zasigurno cjelokupni duhovni i liturgijski angažman ostalih vjernika bio podređen njima. Kapelici Sv. Roka, kako je u pravilima i zapisao, bijaše jedina namjena da se u njoj povremeno vrši služba božja namijenjena braći,[98] te da služi kao zajednička grobnica.

Svećenici su za tu uslugu dobivali odgovarajući stipendij u visini od 14 lira godišnje, s tim da nisu smjeli izostati na dan Sv. Roka 16. kolovoza. Naime, spomendan titulara se proslavljao svečanom i pjevanom liturgijom iz više razloga. Za tu je prigodu obvezatno

94 "... ingudi et scalzi, col solo uestimento battendossi secondo la possibilita di soffrire". Pravila , članak 7.

95 "... si facij almeno col spirito fuggendo li peccati et li vitij". Pravila, članak 9.

96 Pravila, članak 8.

97 Razlika u broju procesija izlazi od kalendarske promjenjivosti blagdana Uskrsa. U nekim godinama je ta razlika i do mjesec dana pa i poradi te činjenice slijedi i više obveza.

98 "...S ` ordina che in detta Capella di San Rocco debbano esser fatte celebrar dalli sudetti fr(ate)lli dodici mese al anno...", Pravila , članak 10.

bio zadužen još jedan svećenik kako bi svi članovi, njih čak 75, mogli obaviti svetu ispovijed i pokorničko bogoslužje.[99] Kako se u bratovštini izuzetno držalo do tog čina, tim više što je i njena cjelokupna djelatnost tako obilježena, pretvaralo se to u prave duhovne vježbe koje su trajale satima. To je ujedno bio osnovni razlog angažiranju posebnog ispovjednika.[100] Kako je taj dan bila predviđena i godišnja skupština članovi su na nju dolazili čista srca i duhovno pripremljeni.

Na koncu, kao kruna svega, dolazi ono što je jedino sigurno u životu, a za to se treba posebno pripremiti kao i predvidjeti sve potrebito. Tako se člancima 12. do 16. utvrđuju pitanja smrti, sprovoda i ukopa samih članova. Kao mjesto ukopa određuje se upravo kapela Sv. Roka, što je ujedno simbolično značilo da će braća i poslije smrti biti zajedno, tj. da će tako i tu zadržati status elite, odvojene od ostalog običnog puka koji se pokapao na groblju uz crkvu Sv. Vincencija. U postupku pripreme za sprovod zanimljivim se iskazuje i način na koji se pokojnika upućuje na drugi svijet. Njega se tamo ispraća ne samo duhovnom već i materijalnom popudbinom. Tijelo umrloga se propisno oblači u pokorničku košulju, na glavi ne smije imati nikakva pokrivala, niti kapu a na noge mu se ne stavlja obuća. Bio je to uvjerljiv i slikovit gest. Oproštaj od pokojnika nije ništa drugo do li oproštaj od brata koji nastavlja živjeti na drugom svijetu i na drugi način. Kontinuitet življenja se dakle nastavlja, a s obzirom da je dominirala svijest kako je takav način življenja na zemlji bio i najbolji nije bilo razloga sada bilo što mijenjati, pa tako ni način odijevanja. Bio je to čin kojim se i simbolično željelo iskazati čvrstu povezanost ovozemaljskog i onozemaljskog života.[101] Budući da je u toj bratovštini bila jako naglašena i socijalno-karitativna sastavnica, upravo su sprovodi bili prilika gdje se to moglo najbolje iskazati. Obveza je braće bila da se na dan sprovoda nađu u pokojnikovoj kući, u prikladnoj odori, kao za procesiju i otuda se pak kreće prema župnoj crkvi. Nema spomena je li se dio pogrebnog obreda obavljao u njihovoj bratovštinskoj crkvi, pa zbog toga treba pretpostaviti da se on ipak odvijao u glavnoj. Kroz to vrijeme, kao i u času polaganja tijela u grobnicu unutar njihove kapelice, braća su prolazila pokorničku fazu stanja duha, te su se uobičajeno bičevali moleći se Bogu za spas njegove duše. Drugo jutro iza samog ukopa održala bi se misa zadušnica. To je bila još jedna prilika da se od svih nazočnih skupi milostinja koja se potom udjeljivala siromašnim žiteljima u kaštelu. Inače, misa zadušnica za sve pokojne članove služila se svake godine 7. siječnja.[102] Usprkos takvom silnom angažmanu na socijalnom, humanitarnom, religioznom i drugim područjima javnoga života, ni ova se pobožna laička udruga nije mogla osloboditi potencijalne opasnosti od krivovjeraca.

[99] Bratovština 1625. godine ima 75 punopravnih članova. Poslovna knjiga , Popis.

[100] Za tu uslugu bratovština dodatno izdvaja još 10 lira kao dnevnicu, Pravila, članak 10.

[101] "Siano accommodati nel codeletto uestiti solamente con il cilicio, con il capo ingudo, et scalzi, come quando si fanno le processioni e la disciplina..." . Pravila, članak 14.

[102] ""Ogni anno alli 7. di Genaro si faccia un officio universale per tutti li deffoni," Pravila, članak 16.

Premda se općenito može reći da je u Istri opasnost od širenja Lutherovih ideja nakon Uskočkog rata polako jenjavala, ipak se ova bratovština za svaki slučaj osigurala i jednim člankom u pravilima. Kao možebitni podsjetnik na to uvršten je 11. članak u kojemu se navodi da se pored ostalih to čini i "per l` estirpation dell` heresie".[103] Prema spomenutim izvješćima "ad limina", protestantizam i njegove pristaše su trenutno manja opasnost od drugih javnih zala. Zabrinjavajući je opći pad morala, nestajanje ili iskrivljivanje nekih trajnih društvenih normi, na kojima inače počiva učenje katoličke crkve. Tu se prije svega misli na bračne veze koje se često uspostavljaju u suprotnosti s crkvenim i civilnim zakonima dok se kao jedno od velikih zala posebno prepoznaje magiju, čaranja, gatanja itd. Nema nikakve sumnje da je veliki dio takvih običaja sa sobom donijelo novo stanovništvo. Kao što je navedeno, dio njih prepoznat je i u pravilima bratovštine Sv. Roka u Svetvinčentu.

Gledajući ovaj društveni fenomen sa psiho-sociološkog motrišta zasigurno nikada nećemo niti približno uspjeti proniknuti u intimu ljudi, naših predaka koji su u ovom Grimanijevom kaštelu tako zanosno prihvatili i jedno vrijeme živjeli flagelantsku misiju. Ovo će i nadalje ostati misterij, pošto se ovdje ne radi o marginalnoj pojavi. Naime, nekoliko godina poslije ustrojavanja, 1625. godine ova bratovština broji ravno 75 članova.[104] S obzirom da demografske probleme te ukupan broj ljudi u gospoštiji koji se kreće oko 500, ovo se može smatrati izuzetno velikim brojem. Budući da se radi o onima koji su izravno uključeni njima treba pridodati i broj onih neizravnih, barem članova uže obitelji koji na ovakav ili onakav način participiraju u aktivnostima. Prema istom popisu svi su članovi muškarci u odrasloj dobi osim jedne žene.[105] Bilo bi zaista zanimljivo znati pod kojim se pak okolnostima ona pridružila ovoj udruzi, i na koji je način sudjelovala u njenom radu, posebno ako se uzme u obzir specifičan vid javnog izričaja? S pravom zaključujemo kako u pokorničkim procesijama ipak nije dijelila iste zadaće s muškarcima već je bila zadužena za nešto drugo. Međutim, i letimičnim uvidom u spomenuti popis otkriva aktualnu strukturu populacije a antroponimija sugerira etničko ili neko drugo podrijetlo. Premda se to odnosi isključivo na ovu laičku udrugu, sigurni smo da je to ujedno i trenutni presjek ukupne populacije. Samo kao ilustrativni primjer navodimo neka od njih : Krbavac Antun, Vinko i Ivan, Budak Matija, Kupčić Miho, Croatia Jadre, Antun i Mate.[106] Naravno da isto načelo vrijedi i za druge članove. Npr. Michael Albanese, Antonio da Galignana, Antonio da Visinada, itd. Osim toga, popis iskazuje još nekoliko zanimljivosti.[107] Kao prvo,

[103] Poslovna knjiga, Pravilnik, članak 11.

[104] "Notta delli fr(ate)lli della Scuola de S(an) Rocco et p(er) m(edesima). Poslovna knjiga, n. dj.

[105] Gospođa je vjerojatno jedna od supruga nekoga od brojne obitelji Comin, od kojih su čak petorica članovi.

[106] Dok prva tri primjera jasno upućuju na Liku izvorni zavičaj obitelji Croatia bismo mogli potražiti i negdje drugdje, u Dalmaciji npr. Radi se vjerojatno o romaniziranom prezimenu Hrvatin, a takvoga i danas možemo naći diljem Hrvatske pa i u Istri. Popis, n. dj.

[107] Posljednji je član upisan pod rednim brojem 75 ali poradi oštećenja papira nije moguće pročitati ni 6 imena prije toga.

očekivalo bi se da će redoslijed biti sastavljen prema zaslugama, imovnom ili pak staleškom statusu. Međutim, svetvinčentski se kapetan Franjo Corellio našao tek na 31. mjestu, do njega na 32. župnik Dominik Bertino a na 40. Ivan Jakov Comia, aktualni kancelar u kaštelu.[108] Takav raspored članstva unutar popisa sugerira, na već od ranije poznati zaključak, kako se unutar bratovštine brišu sve socijalne i staleške razlike. Dakle, svi su ravnopravni i to garantira uspjeh cijelom projektu.

Zaključak

Kad je 10. srpnja 1619. godine u grimanijevom kaštelu Svetvinčenat osmišljena ideja o transformaciji dotadašnje bratovštine Sv. Roka i Sv. Sebastijana u bičevalačku odnosno flagelantsku, sasvim je sigurno da mnogi od stanovnika, a vjerojatno niti samih članova, nisu mogli pretpostaviti o kakvoj se aktivnosti radi. Inicijativa koja je došla iz crkvenih redova bila je ostvarena u tijesnoj suradnji s civilnim vlastima. Da je tomu tako potvrđuje i činjenica da su u njen rad izravno uključeni nosioci obje vlasti. U ovom konkretnom primjeru jasno se vidi da su im se interesi poklopili. Tako se zajedničkim silama, uz ekstremno pojačanu mobilizaciju ljudi, i dakako osloncem na Boga, pokušalo zaustaviti nepovoljne prilike te možebitno iznaći odgovarajući izlaz iz gotovo bezizlazne situacije. Čini se da je u samom početku ideja vodilja neposrednog inicijatora iz Rima bila usmjerena prema otpadnicima, tj. promicateljima protestantskih ideja, ali dok je u konačnici projekt ostvaren i prilike su se u međuvremenu izmijenile. Istarski je poluotok od 1615. do 1618. poharao strahoviti rat, oružani sukob s dramatičnim i dugotrajnim posljedicama na svim razinama. U odnosu na novonastale gospodarske prilike, socijalne i druge teškoće a pogotovo demografske, pitanje širenja protestantskih ideja gotovo je bezazleni problem. Zbog toga se taj prvotni problem u pravilima bratovštine Sv. Roka našao tek u 11. od 16. članaka. U prvi plan odjednom izbijaju oni negativni čimbenici koji bi možebitno mogli usporiti bilo kakav ozbiljan pokušaj da se iznađe izlaz iz životnog beznađa. Ono što je gore od neimaštine, siromaštva, raznih boleština jest srozavanje morala. Zbog toga i ne čudi da je već u prvom članku pravila postavljena stroga ograda koja je trebala izvršiti selekciju upravo na toj osnovi. Psovači su iz toga isključeni zato što svojim nekontroliranim izrazima remete uspostavljenu vertikalu između Boga i čovjeka, zelenaši što vlastiti probitak stvaraju na tuđim nesrećama dok preljubnici u osnovi ruše uspostavljeni biološki i emocionalni slijed u stvaranju normalnog i zdravog života. Iz svega bi se moglo izvesti zaključak kako se u stvaranju jednog novog i boljeg svijeta , usklađenoga s božjim i prirodnim zakonima, uvijek treba osloniti na one koji to mogu kvalitetno ostvariti.

[108] Franc(esc)o Corellio Cao(itan)o di questo luoco di. S(an) Vincenti, D(ome)nico Beertino, Piouano di detto luoco, Gio(vanni) Giac(om)o Comia, Canc((elie)r di questo luoco. Isto.

Prilog I

Confraternitas uerberatorum Sancti Rocchi,Castri Sancti Vincentij[109]

Antonius de Leonardis Canonicus Sanctae Euphemiae Oppidi Rubini, et in tota Parentina Diaecesis in spiritualibus et temporalibus Vic(arius) G(e)n(er)alis et Gubernator Vrsarie : Dilectis nobis in Xpo(Christo) Gastaldione et fratribus confraternitatis uerberatorum Sancti Rocchi Castri Sancti Vincentij,

Salutem in D(omi)no Sempiternam.

Cum nos humiliter suplicari fecisti, quantum uobis licentiam edificandi ac fabricandi ecclesiam sub titulo sancti Rocchi in Casto S(anc)ti Vincentij concedere dignaremur. Vista docti per vos ipsi ecclesiae continente facta, visis q(uendam) Videndis ac consideratis, merito considerandis ac huiusmodi pijis supplicationibus aris inclinati ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, et Sancti Rocchi, nec non augmentam divotionis fidelium: Tenore presentium, uobis licentiam per dictae ecclesiae construendi, concedimus et facultatem auc(tori)t(a)te nostra ordinata, st qua fungimur in Sac(ra) parte impertimur dum modo R(everendissimus) Plebanus uice nostra primam lapidem in fundamentis posuerit.

In Castro Sancti Vincentij die Xma(decima) m(ens)is julij 1619.

P(ri)mo

S' ordina ch' in questa diuota compagnia non debba mai il huomo che sia pubblico bestimiatore, usuratico, concubinario o altri simili, se prima non sarà certo d' hauer lasciato detto pecato, essendo ch' un sol animale è bastante ad infetar tutto il gregge.

2 Ogni uno di questi fr(ate)lli sia obligato hauer ili suo cilicio o uestimento, come s' usa, ne possono esser d' altro acciò l' humilta' sij quella che piacia al Sig(nor)e, habbia anche la sua disciplina, et sij come quele s' usano, li quali cilicij o uestimenti et discipline ciascun fr(ate)llo doura farsi del suo, senza alcun interese della squola (sic!, op. a.) ne delli fr(ate)lli.

3 Fra li fr(ate)lli s' elega ogn' anno il giorno di san Rocco un Capo et doi Conseglieri, con consenso di tutti fr(ate)lli o della magior parte d' essi, che sijino esemplari et deuoti li quali habbino unitamente ..... (?) et diligentia de tutti li uestimenti et disciplina delli confrat(ell)i che douerano mostrarsi tutti humili et riuerenti a detti Capo e Conseglieri.

Imitando l' attion' apostoliche douendo parimenti sempre conseruarsi com humiltà in quiete et amore tra essi, tra quali che non permeta il signore, nascendo alcun disgusto o accidental disparere, debbano detti Capo et Canceglieri imediati procurar la quiete et pacificatione tra loro, acciò in compagnia cosi imitratrice dell' humiltà et

[109] Tekst ima dosta stilskih, sintaktičkih i gramatičkih nedorečenosti. Ponekim riječima nije moguće odgonetnuti smisao a neke se ne mogu pročitati zbog oštećenosti arhivske građe. Prijepis je donosi "ad litteram".

sum(m)issione non habbi à prender radice male impressioni, che giornalmente nascono nei pret(es)ti degli uomini, operando ogni possibile per la tranquilità et unione della fraterna, potendo anco in caso che alcun si mostrasse renitente alla pacificatione tenerli, fino s' aequiterano priui di poter intrar nella compagnia, quando si faranno le santissime processioni il qual Capo et Compagni habbi a durar un anno solamente nel fin del quale habbi a render conto della sua amministratione .

4 Nella compagnia non possi mai intrar persona alcuna se prima non sarà contenta la maggior parte delli fr(ate)lli, et quando alcuno ui uora intrar, debba eser balotata tutti li fr(ate)lli per ueder se lo uorano o no.

5 Eletto poi che sarà detto fr(ate)llo et confermato, non possi pero intrar nelle santissime processioni della Compagnia se prima non sara confessato et Comunicato.

6 Et accio alcuno habbia occasione d' intrar in questa Compagnia tanto spirituale, per doletto per mangiar o altro interesse mondano, ma solo per zelo della passion di Nostro Sig(nor)e et deuot(ion)e dell Beato San Rocco; però s' ordina et comanda che non sij cosa alcuna delli fr(ate)lli ne loro debbano pagar dano alcuno, quanto saranno accetati fr(ate)lli, ne farsi sitto imaginabil pretesto tra loro conuinto de' beni della squola (sic !), ma bisignando per quella cosa alcuna, si debba far con le sue intrate o con ellemosine che da deuoti in Xpo(Christo) saranno ricercati e stati pero da questo comandamento il giorno che li fr(ate)lli lauoravanno li beni dela squola (!) dalle qualle gli douranno esser fatte in detti giorni le spese.

7 Siano obligati tuti i fr(ate)lli non eccetuando alcuno, purche non sia impedito di comparer ad ogni process(io)ne che si farà, nella q(U)ale douranno andare con quella maggior diuotio(ne) et riuerentia che sij possibile, et quelli che si sentirano di battersi et disciplinarsi poptranno comparir ingudi et scalzi, col solo uestimento battendosi secondo la possibilita di soffrire.

8 Si comanda anco a detti fr(ate)lli a douer far le processioni tutti li sottoscritti giorni la sera sul tardi, con riuerentia et deuotione, auertendo ciascun della compagnia a confessarsi prima et la Domenica o festi seguente communicarsi, accio al Sig (no)re rieschino grati le loro orationi, et opere di santa pacientia cioe'

Tutti li Venerdi di marzo et quadra(gesi)ma
La Vigilia di S(an) Gio(vanni) Battista
La Vigilia di S(an) Giacomo Apostolo
La Vigilia di S(an) Bartolomeo Apostolo

La Vigilia della Beat(issi)ma Virg(i)ne Maria m(ad)re di Nostro Sig(no)re Avvocata Nostra, cioè della Nat(ivi)ta.

Acciò degnino pregare sua Diuina; aestà a mostrare la uia del ben operare, et mediante le sue intercussioni, ne liberi de carestia, et ne conceda frutto abondante della terra et doppo morte, la Gloria del Paradiso.

9 Ogni uolta che si faranno dette processioni si esorta ciascun fr(ate)llo et col spirito et col corpo à intrauenirui con deuotione et humiltà et questo faranno ogni uolta che s' astineranno da peccati et dal superffluo beuer et magniar, ot ogni uolta che non si potrà degiunare, si facij almeno col spirito fuggendo li peccati et li vitij. Aggiungendo anco a far le sudette processioni li sottoscritti giorni, cioè la Vigilia di S(an) Pietro Ap(osto)lo 29. Giugno, La Vigilia di Tutti Santi, ultimo ottobre.

10 S' ordina che in detta Capella di San Rocco debbano esser fatte celebrar dalli sudetti fr(ate)lli dodici messe al anno dalli R(everen)di Sacerdoti li quali debbano accompagnarli nelle loro processioni quando le farano et habino p(er) loro mercedi L(ire) 14 all anno dopuendo p(er)o il giorno del santo andar processionalmente alla Capella et in quella cantar messa solene, assegnando ance L(ire) 10 p(er) mercede al loro R(everen)do Confessore, che potrano eleger sua contemplatione et beneplacito.

11 S' isorta et si prega ciascuno fr(ate)llo nelle Visceri di Xpo(Christo) N(ost)ro Saluator che ogni uolta che si farano le processioni a pregar con precor et deuo(tion)e ... (?) per l' isaltation, et augmento di santa chiesa per l' estirpation dell' heresie et concordia de Principi christiani, dicendo anco tre pater nostri, et tre Aue Maria .....,.....,....., della presente Compagnia et confraternita.

12 Et perche tutti suamo mortali, ne in giusto mondo, st stanza per noi, ne da lui ci auanza altro che la sepoltura, pero si prega tutti communemente che uadino quanto prima affarsi per loro una conueniente sepoltura dentro della quale non possi mettersi altri che li proprij fr(ate)lli della presente compagnia et questa potra farsi d'ellemosina particolari del popolo per ogni uolta che si sepelira, ciascuno porgerà la mano per aggiuntarci in quella.

13 Quando morira alcun fr(ate)llo di questa compagnia et fosse d' altzra societa', non sij sepelito in altra sepoltura, che della presente scola (! sic.op. a.).

14 Siano accomodati nel codeletto uestiti solamente con il cilicio, con il capo ingudo, et scalzi, come quando si fanno le processioni et la disciplina li debbano accomodar di sopra li fr(ate)lli debbano comparir a detto tempo secondo il modo della compagnia, et andando alla casa del morto, uadino processionalmente battendosi, et seguira ciascuno di far ciò andando alla chiesa, li fr(ate)lli debbano accomodarsi attorno battendosi pregando il Signor Idio per l' anima de quello, et finiti l' officij lo debbeno ancor loro portar alla sepoltura battendosi tutti sepelindolo, tornando pur alla chiesa battendosi.

15 La mat(t)ina che seguira sia obligato il Capo a far celebrar per l' anima di quello una messa trouando ellemosina tra i fr(ate)lli per poter far giusto effetto di carita'

16 Opgni anno alli 7 di Genaro si faccia un officio uniuersale per tutti li deffonti fr(ate)lli sotto pena d' esser priuo dell' indulgentie della compagnia, et pregar diuotissimam-

ente il Si(gno)re che habbia pieta' alle loro anime et la sera inanci il Capo debba far auisare tutti li fr(ate)lli di questo, accio' possino esser p(rese)nti a' quest' opera di misericordia.

Prilog II

Notta delli fr(ate)lli della scola de San Rocco et p(er) m(edesima).[110]

1. Zanetto da Bergamo
2. D(ome)nego Tagliapiera
3. Vic(enz)o Francaz de Pasq(ua)l
4. Matt(hi)o Carminati
5. Matt(hi)o Budach (Budak)
6. Ant(oni)o Francaz de Micula
7. Pasqualin Francaz
8. Antonio Minu Nador
9. Vic(enz)o Nadissich (Nadišić)
10. Vic(enz)o Cherbauaz (Krbavac)
11. Ant(oni)o Cherbauaz (Krbavac)
12. D(ome)nego Murei
13. Zuanne Putigna
14. Ant(oni)o Gersin
15. Michiel da Boglion
16. Michiel Chiupcich (Kupčić ili Čupčić)
17. Lor(enz)o fig(li)o de Zanetto da Bergamo
18. Iuan Biscup (Biskup)
19. Matt(hi)o Salambat
20. Biasello Polesan
21. Zanetto Francaz
22. Ant(oni)o Marchian
23. Nic(ol)o Zucon
24. Giadre Crouatia (Jadre Hrvatin?)
25. Ant(oni)o da Galignana
26. Dom(eni)co Masaraci
27. Michael Zuglich (Cuglić, Čuglić)
28. Iue Carminati
29. Gasparo Trecento
30. Ant(oni)o Crouatia (Antun Hrvatin?)
31. Franc(esc)o Corellio Cap(itan)o di questo luoco di S(an) Vincenti

[110] Popis je bez datacije, vjerojatno se odnosi na 1625. Od rednog broja 69. do 75. upisi nečitki.

32. D(ome)nico Bertino, Piouano di detto luoco
33. Franc(esc)o Comia
34. Christ (ofor)o Blandin
35. Iue Giupcich (Đupčić ili Zupčić)
36. Ant(oni)o da Visinada
37. Basiel Paicovich (Pajković)
38. Matt(hi)o Crouatia (Matija Hrvatin?)
39. Piero Piuco
40. Gio(vanni) Giac(om)o Comia, Canc(elie)r di questo luoco
41. Dom(eni)co Giorlia
42. Ant(oni)o Manzoni
43. Giacomo Stancich (Stančić)
44. Giulio Quizan
45. Giovanni Piero Quelis
46. Zorzi Francaz
47. Ant(oni)o Belardia
48. Stanissa Smoglian (Staniša Smoljan)
49. Michiel Muser
50. Michiel Albanese
51. Steff(an)o Bratolich (Bratolić, Bratulić)
52. Stanissa Predan (Staniša Predan)
53. Iuan Biscup (Biskup)
54. Ant(oni)o Pria Job
55. And(re)a Cunaz (Kunac)
56. Zanetto Carminati
57. Giac(om)o Polesan
58. Marin Golich (Golić)
59. Michiel Tanzabel
60. Steff(an)o Cunaz (Kunac)
61. Marin Cuchar (Kuhar)
62. Iuan Garbavaz (Grbavac)
63. Bernardin Paradiso
64. Zuanne Comin
65. Nicolo Comin
66. Piero Comin
67. Elena Comin[111]
67. Zuanne Comin
68. 75 imena nečitka zbog oštećenja

[111] Jedina ženska osoba u ovoj bratovštini.